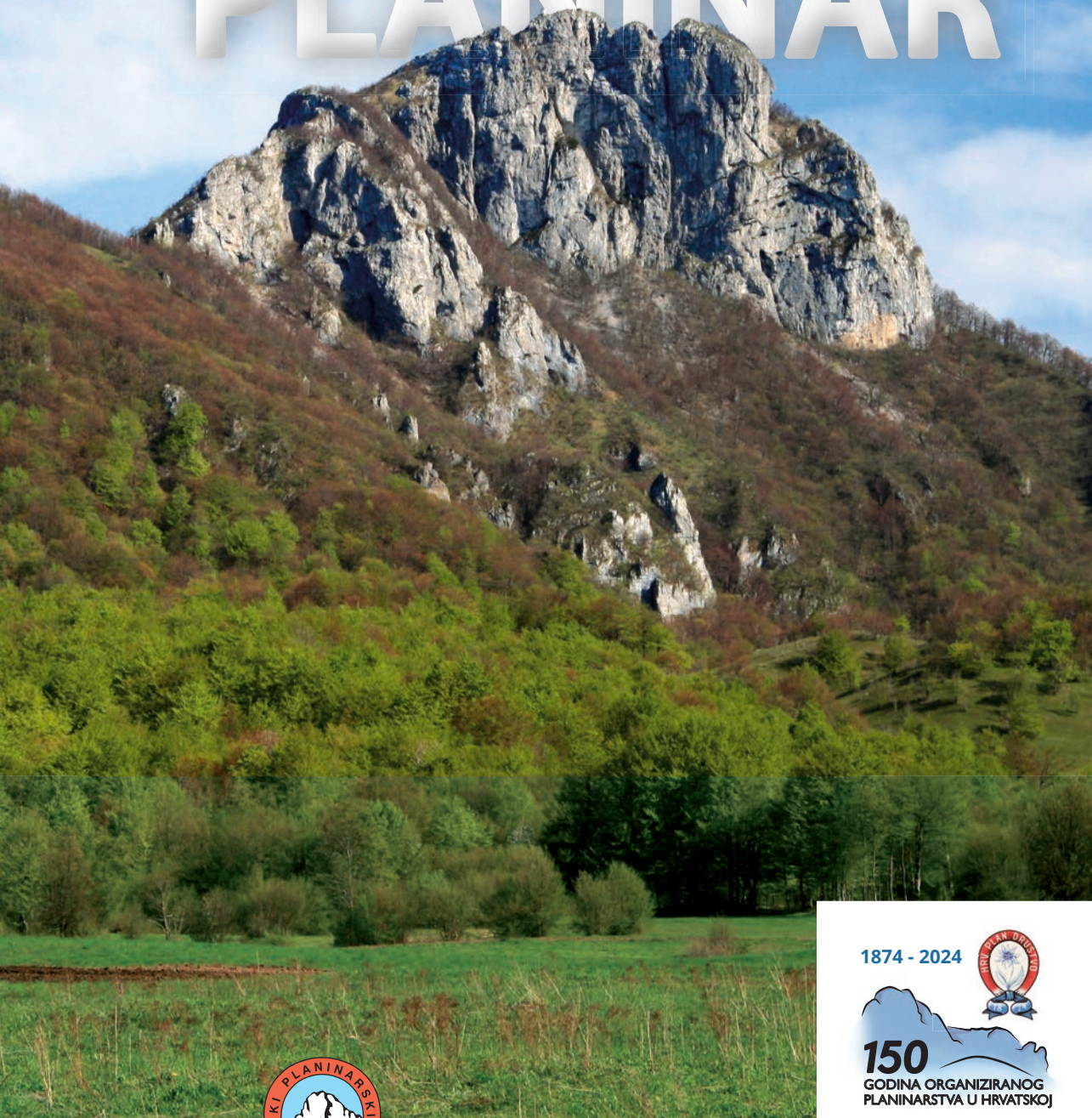
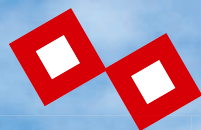

HRVATSKI PLANINAR

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **116**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

1874 - 2024

150

GODINA ORGANIZIRANOG
PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

4

TRAVANJ
2024

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski vjesnik« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschoffset d.o.o., Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
Robert Smolec
Damir Šantek

Lektura i korektura

Robert Smolec
Radovan Milčić

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku
iznosi **19,90 eura (149,94 kuna).**

Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35,00 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 2,00 eura (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (ured.hps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

Bibliografija

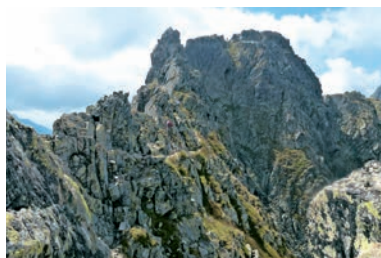
Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

160 Put na Machu Picchu i
Planinu duginih boja

164 Visoke Tatze, najviši dio Karpata

168 Intervju: Borislav Aleraj

179 Što Bilogora nudi planinarima

Sadržaj

Članci

- 160 Put na Machu Picchu i Planinu duginih boja**
Feručo Lazarić
- 164 Visoke Tatze, najviši dio Karpata**
Željko Vinković
- 168 Intervju: Borislav Aleraj**
Damir Šantek
- 177 Razvoj alpinističkih naočala za hrvatsku ekspediciju Cho Oyu '95**
dr. Hrvoje Zorc
- 179 Što Bilogora nudi planinarima**
Miroslav Mrkobrad
- 182 Soča, život i smrt**
Damir Šantek
- 190 Skriveni krajobraz očaravajuće ljepote**
Vitomir Murganić
- 197 Konjuh planinom**
Sandra Drmić

Rubrike

- 200 Speleologija:** Seminar o digitalnom topografskom snimanju speleoloških objekata
- 201 Vijesti:** Izložba o Slovenskoj planinarskoj transverzali u Rijeci, 150 planinara na ZimBi za 150 godina planinarstva
- 204 Kalendar akcija**
- 206 Planinarska enigmatika**

1874 - 2024

Tema broja

Intervju: Borislav Aleraj

Naslovnica

Klek u proljeće,
foto: Tomislav Marković

Put na Machu Picchu i Planinu duginih boja

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Moj prvi izlazak iz Europe bilo je putovanje na jug, u Tanzaniju, a sada putujem na zapad, u Peru, tu tajanstvenu zemlju u Južnoj Americi. Indijski me je ocean oduševio, pitam se što će biti s Tihim.

Pratnja i ja odlučili smo putovanje organizirati sami. U Peruu nas zanima sve, no naš dvotjedni boravak vrtjet će se oko Machu Picchua, jezera Titicace, andskih kondora i Montaње de Siete Colores (Planine duginih boja), gdje namjeravam dohvatiti visinu od pet tisuća metara iznad mora. Kao amaterskoga glazbenika, veoma me zanima latinskoamerička glazba. Brazil ima

sambu, Argentina tango, Kolumbija salsu, Kuba cha-cha-cha, a što ima Peru? To želim doznati i naučiti nekoliko plesnih koraka. Informacije o Peruu pokupio sam od prijatelja, svjetskih putnikâ. Poznajem i jednog Peruanca, koji radi na recepciji hostela u kojem boravim kada posjećujem Zagreb.

A gastronomija? Znam da je Peru domovina krumpira i kukuruza, ali čuo sam i o obilju egzotičnog voća i morskih plodova, i da se uz janjetinu jedu još meso alpake i zamorca te piju dobra vina, u što se želim sam uvjeriti. Slušajući radioemisiju »Hrvatima izvan domovine« doznao sam za Hrvatsku zajednicu »Dubrovnik« u Limi. Predsjednik zajednice vrlo je lijepo govorio o njezinim aktivnostima. Uputio sam im poruku elektroničkom poštom, njima i počasnoj konzulici. Čim je pročitala moju poruku s objašnjenjem o mojem životu i aktivnostima naslijepo, konzulica mi je odmah odgovorila. Ljubazno me je pozvala na njihovu feštu u povodu Svetog Vlaha, a održat ću i predavanje, i to s velikim zadovoljstvom. Bit će mi prvo izvan Hrvatske.

Nova je godina, brojim dane do 1. veljače, kada iz Venecije letimo za Limu. Atlantik neću dotaknuti, samo ćemo ga preletjeti, ali u Pacifik ću uroniti, barem umočiti nogu. To će se dogoditi u glavnom gradu Limi, koja se proteže od oceana sve do Anda, do visine od 1500 metara. Moram spomenuti da sam u svoj planinarski ruksak prvi put ubacio, pored planinarskih stvari, i odijelo. Počasna konzulica rekla mi je da na svečanost moram doći obučen kao da idem k premijeru. Sjećam se da sam odijelo posljednji put obukao kada su mi kćeri maturirale. Bilo je to u prošlom stoljeću, pa je ovo prilika da upotpunim taj dio svoje garderobe.

Golemi Boeing 777 doveo nas je nakon trinaest tisuća kilometara leta iz europske zime u južno-američko ljeto. Letjeli smo trinaest sati, pomičemo

Tradicionalne peruanske nošnje

Machu Picchu

kazaljke šest sati unazad. Lima je velegrad od četrnaest milijuna stanovnika, pa vladaju velike prometne gužve. Neki su dijelovi grada krajnje opasni za obilazak zbog kriminala i krađa, koji su svakodnevna pojava. Smještamo se u Miraflores, sigurnoj turističkoj četvrti. Smještaj nam je vrlo povoljno osigurala Cecilija, gospođa koju mi je dodijelio predsjednik Hrvatske zajednice i koja odlično govori talijanski.

Odmah sutradan sudjelujemo u velikoj fešti u povodu Svetoga Vlaha. Dvjestotinjak uglađenih uzvanika, na stolu pozlaćeni tanjuri i pribor, pomno odabran meni, a moja pratiteljica i ja dolazimo, kao što rekoh, u svečanom ruhu. Nakon jela i druženja plesalo se do kasno u noć.

Dan nakon fešte bili smo gosti u Cecilijinom domu. Pripremila nam je klasičan ljetni ručak: morskog psa u bijelom umaku, kukuruz, slatki krumpir i dehidrirane banane. Peru je poznat po brojnim vrstama kukuruza i krumpira, raznih boja i oblika. Pijemo čiču, vrlo ukusan sok koji se dobiva fermentacijom crnoga kukuruza. Od Cecilijinih specijaliteta vrlo mi se dopao guakamole, namaz od avokada, u koji sam umakao čips

od kukuruza. Izvrsno! U Peruu voda nije pitka, pa se mora kupovati flaširana.

Napuštamo Limu. Noćnim autobusom na kat, opremljenim ugodnim sjedištima za spavanje, putujemo prema tisuću kilometara udaljenoj Arequipi, drugom po veličini gradu u Peruu. Ujutro stižemo na kolodvor, razgledavamo gradsko središte i kupujemo karte za posjet kanjonu Colca i jezeru Titicaci. Taj četiri kilometra širok kanjon, dubine veće od kanjona Colorada, prebivalište je andskoga kondora. Zanimljiva ptica visine do pola metra, s trometarskim rasponom krila, izaziva poštovanje. Turistički autobus vozi do Nacionalnog parka tri sata. Nemaju svi posjetitelji sreću da vide kondore jer oni lete samo kada im vremenski uvjeti odgovaraju. Mi smo imali sreću, pa smo ugledali tri kondora, uz opću vrisku i ciku turista.

Usljedila je noćna vožnja do tristo pedeset kilometara udaljenog Puna, grada na obali jezera Titicace, koje se nalazi na visini od 3800 metara. Dugo je 200, a široko 80 kilometara, te duboko 280 metara, i najviše je plovno jezero na svijetu. Mi se postupno aklimatiziramo za visinu od 5000

Na Machu Picchuu

metara, koja nas očekuje na Planini duginih boja. Nakon dvosatne vožnje brodom i uz ugodne peruanske glazbenike, stižemo do umjetnih, plutajućih otoka Uros, izgrađenih od biljke totore, vrlo slične trstici, koje ondje ima u izobilju. Potomci tamošnjih Indijanaca zadržali su način života svojih predaka. Poznati su po tkalačkom umijeću, pa su njihovi platnjeni proizvodi vrlo omiljeni i traženi suveniri. Plovimo do otoka Amantana, gdje ćemo biti gosti jedne obitelji starosjedioca, potomaka Kečua (španj. Quechua) Indijanaca. I oni su zadržali običaje i stil života svojih predaka. Doživljaj je taj dvodnevni boravak s tim posebnim i skromnim ljudima. Mlada nam je gazdarica kuhala njihova jela, a na stolu nije bilo ni vina ni piva, samo čaj od grančica munje (muña, *Minthostachys* spp.) i listova koke. U kuhinjici je zemljani pod, a kuha se na peći na drva.

Hodamo do najviše točke na otoku, vrha Pachamame, visokog 4100 metara, s kojega se

pruža vidik na plavetno jezero i udaljene obale Bolivije. Štuju dva božanstva, Pachamamu (Pačamamu) i Pachapapu, posvećenima majci i ocu. Hramovi se nalaze na dvama susjednim brežuljcima, s time da je Pachamama viša. Navečer nam navlače pončo pa odlazimo na njihovo druženje uz originalne glazbenike. Plešemo ukруг uz melodične zvukove panovih frula, pratimo ritam bubnjeva držeći se za ruke. Napuštamo simpatičnu obitelj i plovimo prema otoku Taquileu, najvećem na jezeru. Hodamo uzbrdo pored eukaliptusa i mirisnih grmića munje do najvećeg naselja, gdje nam priređuju folklorni program. Bilo je vrlo zanimljivo kad su nam demonstrirali boje, uzorke i simboliku narodne nošnje. Pokazali su nam kako od neke biljke rade sapunicu u kojoj peru vunu dobivenu od alpake. I ondje se, naravno, plesalo uz tradicionalnu glazbu.

Putujemo dalje autobusom gotovo četristo kilometara, do udaljenog Cuzca, povijesne prijestolnice Inka. Dogovaramo s turističkim djelatnikom smještaj i izlet na Planinu duginih boja. Obilazimo centar i znamenitosti, pijem netom iscijeđene sokove, a najviše su mi se dopale marakuja i papaja. Kušao sam i čuveni peruanski pisco, nacionalno alkoholno piće.

Čitav je sljedeći dan rezerviran za Machu Picchu, jedno od sedam svjetskih čuda. Za posjet toj znamenitosti kartu treba kupiti nekoliko mjeseci unaprijed. Imali smo sreću pri online kupnji što smo posjet planirali izvan sezone, kada su česti pljuskovi, pa je manje turista, ali i zbog činjenice da se broj posjetitelja smanjio zbog nemira tamošnjeg stanovništva, kada je lokalitet bio zatvoren za posjećivanje. Sve nam se odvija po planu, stanje je mirno, a nema ni pljuskova. Ranojutarnjim autobusom vozimo se do željezničke postaje s koje vozi vlak PeruRaila do gradića Aguas Calientes na rijeci Urubambi, u podnožju Machu Picchua. Do ulaza u to svjetsko čudo može se doći autobusom ili pješice, usponom po bezbrojnim stubama kroz prašumsku vegetaciju. Naravno, izabrali smo planinarsku verziju, u trajanju od dva sata prema gore i jednako toliko prema dolje. Na ulazu u Machu Picchu uzeli su mi štap jer nije imao gumenu zaštitu.

Napokon ostvarujem jednu od svojih većih peruanskih želja – dohvatit ću i doživjeti to

svjetsko čudo naslijepo. Obilazimo prvo stepenaste vrtove povezane zidanim stazama. U njima su Inke uzgajali kukuruz i krumpir. Ondje mi se dogodila vrlo simpatična zgoda. U tim vrtovima sada pasu ljame, a jedna mi se od njih približila i uhvatila me je nježno za majicu. Ne pušta, gura njuškicu u mene. Bilo mi je zanimljivo što je od mnoštva posjetitelja za tu igru izabrala baš mene.

Dolazimo do ulaza u sam grad. Pojavljuju se poznati veliki kameni blokovi kojima su gradili grad. Velika je nepoznanica kako su ih dopremili do te visine i tako nepristupačnog mjesta. Najbliži je kamenolom udaljen 1500 kilometara. A obrađeni su tako fino da se u njihov spoj jedva može umetnuti kreditna kartica. Zaista nevjerovatno! Diram sve što mi je dostupno. Glavne atrakcije, Hram Sunca i žrtvenik, ne mogu obići jer su mi nedostupni zbog ograde. Nudi nam se više varijanti obilaska Machu Picchua, ovisno o tome koliko posjetitelj želi vidjeti i platiti. Mi smo kupili ulaznicu za obilazak čitavoga grada. Natrag putujemo željeznicom Inca Rail.

Sljedeći nam je cilj dohvatiti visinu od 5000 metara. Vozimo se turističkim autobusom do visine od 4800 metara na Planini duginih boja. Na polazištu je mnogo ljudi i kombija. U putopisima sam pročitao da na toj visini mnogima puca glava od bolova. Organizator mi nudi kisik jer vođenje nije osigurano, samo prijevoz i dva obilna obroka u restoranu. Osjećam se odlično zahvaljujući aklimatizaciji, pa mu zahvaljujem. Neki prema sedlu do vrha idu na konjima, čak i motorima. Mi idemo planinarski. Vrijeme je idealno, ljudi se polako uspinju prema vrhu. Mnogi posustaju, sjede uza stazu, neki i leže, slabo im je, ipak je to visina na kojoj je atmosferski tlak znatno niži, a kisika je sa svakim udisajem sve manje. Tih dvjesto metara uspona svladavamo za jedan sat bez ikakvih simptoma visinske bolesti. Stižem na vrh, vrlo sam sretan i odlično se osjećam. Ostvarilo se ono što sam priželjkivao, prešao sam željenu granicu! Ne vide se sve dugine boje jer je pao snijeg, ali crvena i zelena dobro su vidljive. Vrh planine djelomično je prekriven snježnim pokrivačem.

Noćnim letom vraćamo se prema tisuću sto kilometara udaljenoj Limi. Preostalo mi je još samo kupanje u Tihom oceanu i predavanje koje ću održati u Klubu Dubrovnik, gdje smo prije 11

dana sudjelovali na svečanosti u čast Svetog Vlahu. Smješteni smo tik do plaže Miraflores, pa smo se spustili do nje i hodali po sitnim oblucima raznih boja. Ušli smo u ocean ne dublje od koljena jer su me valovi, koliko se god činili mali, iznenadili svojom jačinom. Mnogo je ljudi na plaži, ali nitko ne pliva osim surfera, koji hvataju visoke valove i uživaju u idealnim uvjetima za to.

U Klubu, na predavanju, dočekalo me je pedesetak potomaka naših iseljenika, spremnih da čuju priču o mojem životu naslijepe. Na kraju sam im, uz njihovu pomoć, zapjevao uz gitaru nekoliko poznatih dubrovačkih »međunarodnih« pjesama. Bio sam vrlo dirnut. Zahvaljujem im na gostoprimstvu i govorim da će dio mog srca ostati ondje, s njima. Ali ipak, *riqsikuyki*, što na kečuan-skom znači hvala – hvala Kristini, mojoj dragoj i nezamjenjivoj pratiteljici i prijateljici, na smionosti i trudu da sami organiziramo i ostvarimo tu prekrasnu i nezaboravnu peruansku pustolovinu.

Feručo Lazarić na Planini duginih boja

Visoke Tatre, najviši dio Karpata

Željko Vinković, Bjelovar

Planinski vijenac na granici Slovačke i Poljske, poznat pod imenom Tatre, najviši je dio planinskog lanca Karpata. Tatre spadaju u zapadne Karpate i jedini su dio karpatske skupine koji ima alpska obilježja. Visoke Tatre protežu se duž sjeverne granice Slovačke, odnosno južne granice Poljske, s više od 25 vrhova koji visinom premašuju 2500 metara, te 85 planinskih jezera.

Naše planinarenje u Visokim Tatrama osmišljeno je kao niz dnevnih uspona za planinare željne težih i zahtjevnih tura, ali i za one koji više vole srednje naporne ture. Za ostvarenje takve zamisli trebalo je skupiti najmanje trideset planinara.

S prijavama zainteresiranih planinara započelo se već u veljači i ožujku 2012., i premda se činilo kako ne bi trebalo biti većih poteškoća, broj se nakraju smanjio na samo devetero ljudi iz planinarskih društava u blizoj okolici. Zato smo

umjesto autobusa unajmili kombi bez vozača i izmjenjivali se u vožnji.

Nas devetero – četvero planinara iz Varaždina, troje iz Zagreba i dvojica iz Bjelovara – na put smo krenuli u petak, 10. kolovoza, kasno navečer. Deset smo sati putovali preko Mađarske do prvog odredišta, grada Bojnica u središnjoj Slovačkoj. Tamo su nas čekali Goran i Jovan Šibalić,iskusni planinarski vodiči i naši prijatelji s prijašnjih planinarenja po Crnoj Gori, Bugarskoj, Grčkoj i Rumunjskoj.

Prvo smo posjetili znameniti dvorac Bojnice i zoološki vrt, čiji nam je obilazak nakon pola sata pokvarila kiša. Obišli smo i grad Bansku Bistricu, s osamdeset tisuća stanovnika, smješten u srcu srednje Slovačke u dolini rijeke Hron, na visini od 362 metra. Već umorni od puta i razgledavanja, stigli smo do pansiona Larion u Kráľovej Lehoti, gdje ćemo biti smješteni sljedećih dana.

Autor pri usponu na Kriváň

ŽELJKO VINKOVIĆ

Uspón na Gerlachovsky štít strmim šiljatim grebenom

Za sutradan je prognoza najavljivala kišu poslije 14 sati, pa smo odlučili da još ne idemo u planinu, već smo posjetili Nacionalni park Slovenský raj i kanjon Suchu Belu. U kanjonu je bilo mnogo vode pa je trebalo neprestano prelaziti s jedne strane na drugu. Svladavanje većih vodenih zapreka i visinskih barijera olakšano je brojnim drvenim mostićima i metalnim ljestvama.

Obilazak kanjona bilo je lagano zagrijavanje za treći dan, kad nam je vrijeme omogućilo odlazak u planinu. Odlučili smo se za veličanstven vrh Kriváň, visok 2495 metara, ponos i simbol Slovačke. Kriváň je Slovácima ono što je Slovencima Triglav. O tome koliko im znači, svjedoči i činjenica da je prikazan i na kovanicama eura. Pri usponu na vrh treba svladati 1285 metara visinske razlike po kamenim pločama, koje tvore svojevrsno stubište. Prekrasno, sunčano vrijeme omogućilo nam je da se dugo zadržimo na vrhu.

U utorak, četvrtog dana, nismo imali sreće s vremenom. Prema prognozi, kiša je trebala padati tek poslijepodne, a počela je već oko deset sati. Nasreću, uspjeli smo stići do gorskog hotela Sliezsky dom prije nego što su kiša i vjetar ojačali. Nismo dočekali da se vrijeme poboljša, ali barem smo ostali suhi.

U srijedu smo imali sreće, cijeli je dan bio oblačan i bez kiše. Iskoristili smo priliku i popeli se iz Starog Smokovca na vrh Slavkovský štít, visok 2452 metra. S vrha mi je u sjećanju ostala zaboravljena lopata, kojom je vjerojatno zimi netko razgrtao snijeg. Na silasku se susrećemo i fotografiramo s Poljakinjama, »slavenskim sestrama«, s kojima se sporazumijevamo na nekoj mješavini englesko-hrvatsko-poljskoga, uz obilno mlatanje rukama.

Šestoga dana, u četvrtak, konačno je došao na red uspon zbog kojega smo došli u Visoke Tatry – Gerlachovský štít ili »veliki Gerlach«. Zbog tehničke zahtjevnosti i nepostojanja markacija,

Vidici s Gerlachovskog štita

preporučuje se platiti domaće vodiče, koji na vrh vode skupine u navezu. Iskustvo i znanje naših vodiča, koji su se nekoliko dana prije popeli na vrh po lijevom grebenu, te naša dobra pripremljenost, bili su razlozi za donošenje odluke da možemo gore i sami.

Nestrpljivo smo čekali početak uspona. Već smo u 3:50, naoružani čeonim svjetiljkama, krenuli u mrak. U mraku nismo bili ni svjesni koliko brzo hodamo; za dva sata popeli smo se već 900 metara. Šiljat greben, mjestimice prilično strm i sklizak, zahtijevao je ponegdje silazak i zaobilaženje šiljaka te nas natjerao da usporimo. Ipak, već smo u 8:15 bili na vrhu.

Glavni vodič Goran svima je čestitao na uspješnom usponu, uz dogovor da počinjemo silaziti prije nego što stignu prvi navezi i nastane gužva. Već nakon dvadesetak minuta primijetili smo prvi navez i odmah počeli silaziti niza strm, kamenit, ispran žlijeb. U početnom dijelu žlijeb je prohodan bez osiguranja, no na njegovu izlazu čekalo nas je iznenađenje. U tom je dijelu toliko strm da bez postavljenih lanaca i metalnih šipki

u stijeni ne bismo mogli proći. Kad se izađe iz stijene, staza više nije zahtjevnja i u podne smo već u Sliezskom domu.

Prema planu, u petak smo se sa slovačke strane popeli na Rysy te se preko jezera Morskog oka spustili na poljsku stranu, u Zakopane. Poljska nije ništa manje simpatična i druželjiva od Slovačke. Ona nam je sutradan pružila planinarsko uživanje na grebenskom putu Orla Perć. Iz Zakopana smo se žičarom uputili uzbrdo na Kasprowy Wierch, odakle počinje naporna grebenska tura, s mnogo lanaca i metalnih ljestava, koja iziskuje stalnu usredotočenost.

Izlet završavamo posjetom rudniku Wieliczki kod Krakova. Dio rudnika koji je uređen za turistički obilazak dug je tri i pol kilometra, a obilazili smo ga tri sata uz pratnju stručnog vodiča. Obišli smo brojne rudničke hodnike, manje kapele, brojne oltare, skulpture, izrezbarene mitske figure, kao i veliko slano jezero 135 metara ispod površine. Najjače me se dojmila kapela blažene Kinge na dubini od 200 metara, napravljena u potpunosti od soli;

upravo je ta kapela najveća podzemna crkva na svijetu.

Na kraju nekoliko riječi o ekipi s kojom sam uživao na tom izletu. Veliku zahvalu upućujem našim vodičima, ocu Goranu i njegovu sinu Jovanu. U našoj ekipi veliko divljenje zaslužuje najiskusniji i najstariji Zdravko, koji se prema vlastitim riječima na tom izletu pomladio barem dvadeset godina. Leteće Varaždince Marijana i Nevena većinom smo, zbog njihova brzog hoda, mogli gledati s leđa. Bez veseloga smijeha naših samozatajnih dama Sevde i Karoline bio bi to samo »muški izlet«. Milan iz Lepoglave, odmila zvan »prijatelj« svih Slovaka i Poljaka na stazi, s njima se neumorno fotografirao. Ne ostavljaj ruksak blizu Mateja iz Zagreba, da ti se ne dogodi da s vrha u njemu носиš kamen. Saša iz Bjelovara, osim planinarskih, pokazao je i svoje vozačke sposobnosti. Uživao sam s tim društvom u predivnim, tamnim, granitnim stijenama Visokih Tatara. Te bi planine trebalo posjetiti bar još jedanput u životu!

Grebenski put Orla Perć

ŽELIKO VINKOVIĆ

Grebenski put Orla Perć osiguran metalnim lancima

ŽELIKO VINKOVIĆ

Intervju: Borislav Aleraj

Damir Šantek, Zagreb

Borislav Aleraj rođen je 1946. u Zagrebu, gdje je pohađao školu i diplomirao na Medicinskom fakultetu. Po zanimanju je liječnik, specijalist epidemiologije, a danas je u mirovini. Tijekom radnog vijeka dugo je godina bio predsjednik Hrvatskoga epidemiološkog društva Hrvatskoga liječničkog zbora. Dobitnik je odličja HLZ-a »Ladislav Rakovac«. U mladosti se bavio sportskom gimnastikom u Gimnastičkom društvu Zagreb (danas HTD Sokol), u Glazbenoj školi »Blagoje Bersa« učio je svirati violinu, a svira i gitaru. Dugogodišnji je član uredništva, a u jednom razdoblju i glavni urednik časopisa za popularizaciju znanosti Priroda, koji izdaje Hrvatsko prirodoslovno društvo.

Član je planinarske udruge od 1956., kada ga je otac, također planinar, upisao u planinarsko društvo Zagreb, danas Zagreb-Matica. Penjač je od 1966., kao član Alpinističkog odsjeka Planinarskog društva Sveučilišta Velebit u Zagrebu. Ispenjao je 430 penjačkih smjerova, od toga 73 prvenstvena, većinom sa supenjačima i supenjačicama, rijetko sam u solousponima, a među njima su prvenstveni smjer Brid Klina u Anića kuku u Paklenici, prvi hrvatski uspon u ledu tada najviše ocjene težine, Hohe Riffel, Über die Nase, prvenstveni, prvi hrvatski ski-descent u stijeni Velikoga Kamenca u Prenju i drugi. Bio je član ekspedicija u Ande, na Aconcaguu, i u Himalaju, na Kang Guru, kao penjač i ekspedicijski liječnik. Poznat je kao instruktor na brojnim alpinističkim školama, instruktor i vođa ledenjačkih tečajeva. Nositelj je naslova alpinist HPS-a.

Autor je nekoliko knjiga s alpinističkom i spašavateljskom tematikom, među njima udžbenika »Penjanje u snijegu i ledu«, penjačkog vodiča »Klek, stijene, penjači«, knjiga »Sjećanja gorskog spašavatelja« i »Povijest zagrebačkog gorskog spašavanja i Stanice HGSS-a Zagreb« te posljednje po redu, knjige »Alpinist«. Također je koautor nekoliko planinarskih knjiga, među njima zbornika »50 godina PDS Velebita« i ekspedicijske

knjige »Skijama niz Kang Guru Himal«. Sukreator je Alpinističke zbirke u Zavičajnom muzeju u Ogulinu, o kojoj se skrbi i danas.

Dugogodišnji je gorski spašavatelj i instruktor HGSS-a, instruktor i voditelj brojnih spašavateljskih tečajeva, 23 godine bio je na čelu hrvatskog GSS-a, član je Stanice HGSS-a Zagreb, a aktivan je i danas. Dobitnik je visokih priznanja GSS-a/HGSS-a i PSH-a/HPS-a, a među njima i najviših: HGSS-a ordena svetog Bernarda, zlatne značke međunarodne spašavateljske udruge IKAR (ICAR) i povelje počasnog člana Hrvatskoga planinarskog saveza. Pročelnik je Komisije za povijest planinarstva HPS-a.

U jednoj raspravi o njegovoj posljednjoj knjizi »Alpinist« razgovaralo se o tome je li širi pojam alpinist ili penjač. Postoje različita mišljenja o tome, ali Alerajev je stav da alpinista čine penjanje, školovanje, druženje, čitanje i pisanje o tome, i razne druge stvari, a da je penjanje samo jedan dio širine koju alpinist ima u sebi. Upravo se zato njegova posljednja knjiga zove »Alpinist«, a ne »Penjač«, jer Aleraj je sve to, i puno više od toga. Još je jedna tema razgovora i čestih debata je li alpinizam sport ili kulturno dobro. Aleraj je alpinizam uvijek smatrao ponajprije kulturnim dobrom, što je i potvrđeno 2019., kad je UNESCO alpinizam uvrstio na popis nematerijalne svjetske kulturne baštine. I stvarno, te teme – kultura, pristojnost i širina druženja, koje uvelike nadilaze samo penjanje – jako dobro opisuju Borislava Aleraja - Akca.

Iza Vas je više od 50 godina aktivnog rada u HGSS-u, za što ste primili i orden svetog Bernarda. Rijetko tko, kao Vi, može napraviti presjek te važne karike planinarstva u Hrvatskoj. Što se sve promijenilo, a što je ostalo jednako u tom dugom razdoblju?

Promijenila se najviše materijalna baza. Na primjer, u počecima nije u Službi bilo nijednog vozila, a danas, zahvaljujući potpori društvene

U Gospinom smjeru u Velikom Kozjaku, Velebit 2021.

zajednice, raspolažemo dojmljivim voznim parkom terenskih automobila, kvadova, motor-nih saonica, pa i plovila. Takav, danas povoljniji materijalni položaj, gorski spašavatelji postigli su i zaslužili svojim vrhunskim, dugogodišnjim, predanim, dobrovoljnim, ali visoko stručnim i uspješnim radom, bez obzira na katkad i znatno slabiju ekonomsku podlogu. Povećao se i broj stanica i članova; članova je danas više od 1000. No jednak ili podjednak ostao je poman način izbora novih članova i članica, dovoljno tehnički i fizički spremnih i iskusnih, a uz to obdarenih humanošću, sklonošću ekipnom radu i voljom da bilo u koje doba na poziv krenu u pomoć ljudima unesrećenima u planini ili na nepristupačnom terenu, dobrovoljno i bez plaće, znajući da u akciji i sami mogu stradati. Od početaka je također u osnovi nepromijenjena i intenzivna i rigorozna višegodišnja obuka, od prve pomoći do ljetnih, zimskih i drugih tehnika i oblika spašavanja, pri kojoj je jednako važno stjecanje sposobnosti nošenja unesrećenih golom fizičkom snagom kao i vladanje vrhunskom suvremenom tehnologijom, dronovima, primijenjenim GPS sustavima i

drugim. Jednaki su također i principi organizacije akcija spašavanja, s jasno određenim ulogama i hijerarhijom, no u kojoj nema pojmova zapovijedanje i zapovjednik, već vođenje i vođa. Način djelovanja Službe i stanica također su u osnovi jednaki do danas, temeljeni na dobrovoljnosti, jakoj motivaciji, međusobnom prijateljstvu i potpunom povjerenju i pouzdanosti. Na tome se, bez obzira na raspoložive tehničke pogodnosti, zasniva trajno visoka učinkovitost GSS-a.

Kao liječnik, imate zapravo u HGSS-u veliku prednost u odnosu na one koji to nisu jer ste u stanju pružiti i osnovnu liječničku pomoć do trenutka dolaska unesrećenoga u bolnicu. Koliko ste u svojoj karijeri imali takvih slučajeva i možete li opisati neke od najzanimljivijih?

Liječnik - gorski spašavatelj u sastavu ekipe za spašavanje može, ako to okolnosti nalažu, odnosno, ako nikako nije moguće na vrijeme dopremiti unesrećene do redovne zdravstvene službe, što je inače osnovna svrha, a i velika vrijednost gorskog spašavanja, uz pruženu osnovnu prvu pomoć primijeniti i neke naprednije oblike prve

IVICA ČUKUŠIĆ

Spašavateljska vježba u Paklenici, Borislav Aleraj kao pratitelj marinerove univerzalne brdske nosiljke

medicinske pomoći, a to je ustvari razmjerno vrlo rijetko. No uvijek, u svakoj akciji, liječnik - gorski spašavatelj, bilo u sastavu ekipe ili na telefonskoj vezi sa spašavateljima na terenu, pridonosi uspjehu akcija spašavanja svojom stručnom procjenom stanja unesrećenih, stupnja hitnosti, odlukom o najboljim načinima izvlačenja s nepristupačnog mjesta i daljnjeg transporta do zdravstvene službe. No treba znati da liječnik sam, bez zajedničkog djelovanja svih članova ekipe, ne bi mogao mnogo pridonijeti. Stoga svi članovi HGSS-a edukacijom stječu vrlo dobro znanje prve pomoći, čemu ih na organiziranim tečajevima od početaka, i prije sedamdesetak godina i danas, uče naši liječnici - gorski spašavatelji, i u akcijama spašavanja djeluju uspješno i onda kada liječnika nema.

Ni u mojem dugom spašavateljskom stažu gorskog spašavatelja - liječnika takvih posebnih prilika nije bilo mnogo. Među njima mogu istaknuti spašavanje s visine od 5600 m, na Aconcagui u Andama, dvojice japanskih andinista oboljelih od potencijalno smrtonosnoga visinskoga plućnog edema. No sve to ne bi uspjelo bez zajedničkog truda svih desetak prisutnih uključenih u to spašavanje, od nošenja na improviziranim nosilima do trčanja do dva dana udaljenoga prvog naselja u dolini kako bi se predala obavijest i zatražila pomoć. Sjećam se i uspješnog spašavanja planinara s naglim zatajenjem srca na Sljemenu,

gdje smo kao prvi u Hrvatskoj pri oživljavanju upotrijebili, i to na svoju sreću uspješno, automatski vanjski (eksterni) defibrilator (AED). Pritom je za sudionike, kojih je uz mene bilo sedmero, najvrjednija bila liječnička prisutnost i prisebnost, kao oslonac da se prebrodi početno uzbuđenje zbog dramatičnoga nesvakidašnjeg događaja.

Godinama ste svoja znanja prenosili na mlađe kolege, i kao alpinist i kao član HGSS-a. Nije isto biti dobar u nečemu i znati to prenijeti drugima na uvjerljiv, kvalitetan i iskren način. Imate karizmu sjajnog učitelja. Koliko Vam je važan taj dio planinarske karijere?

Očito je da dobar učitelj mora voljeti poučavanje i rad s ljudima. A činjenica da mi je tijekom desetaka godina uspjelo prvoj pomoći i tehničkim vještinama penjanja i spašavanja naučiti, a uz to i odgojiti, brojne alpiniste i gorske spašavatelje i istovremeno se obogatiti međusobnim trajnim prijateljstvom, čini me posebno sretnim. Prema mojem iskustvu, uz ljudske kvalitete i želju da se prenosi znanje, za učitelja je bitno da najprije sâm posve razumije i usvoji određeno znanje ili vještinu jer će tada njezino objašnjavanje i prijenos na učenike biti posve jednostavno i spontano. A učinak je najbolji ako se pri tome vidi da učitelj uza znanje, svoje preporuke i pouke temelji na vlastitom bogatom iskustvu.

Napisali ste i više knjiga s planinskom i spašavateljskom tematikom, od čega nas posljednja, »Alpinist, male penjačke priče«, vodi u stijene, na litice i u led u doba kad ste bili najaktivniji kao penjač. Kako je nastala ta knjiga, na osnovu starih zapisa ili ste sve pisali po sjećanju?

Od svojih penjačkih početaka običavao sam zapisati ponešto o svakom svojem novom penjačkom usponu. Također sam uredno ispunjavao, a i danas ispunjavam, svoj tzv. penjački karton, dokument Alpinističkog odsjeka s osnovnim elementima uspona, kao što su planina i naziv smjera, datum, penjački partneri, težina uspona i dr. No nisam vodio dnevnik, što je inače prilično često među planinarima. Tako je velik dio okolnosti i zanimljivih pojedinosti vezanih uz pojedine uspone i događaje napisan po sjećanju. A

sjećanje je, ne samo kod mene, nego kod većine penjača, toliko jasno i čvrsto zato što se penjački doživljaji čvrsto i duboko urezuju u pamćenje, dublje nego na primjer lijepa skijanja, lagodni izleti u brda ili rijeke i sl. Puno su pomogle i brojne fotografije koje sam snimio i čuvam, od crno-bijelih, načinjenih samostalno, do dijapozitiva u boji i današnjih digitalnih fotografija.

Govori se da je u vrijeme Vaše najaktivnije alpinističke karijere prijateljstvo bilo važnije od ostvarenoga alpinističkog cilja. To stvara jednu romantičnu, danas gotovo nezamislivu sliku, no je li to tada stvarno bilo tako ili se radilo jednostavno o takvim osobnostima?

Koliko ja vidim, i danas je to tako kod velike većine penjača, i to je nešto što se nije promijenilo. Jer, ostvaren penjački uspon, uz uvijek neizvjestan ishod i sreću, ako se uspije, duboko povezuje partnere u penjačkom navezu. A kao i inače u životu, i u penjanju svatko nastoji naći partnere s kojima se najbolje slaže i u koje ima najveće povjerenje. Tim više što o tome može ovisiti sigurnost, pa i život.

Uostalom, alpinizam, a i planinarstvo, uz fizičko-sportsku, ima jednako važnu društvenu komponentu, pa ga je stoga prije nekoliko godina UNESCO proglasio svjetskom nematerijalnom kulturnom baštinom.

Za Vas se može reći da Vam je penjanje uvijek bilo način života. Je li se danas u Vašem životu, s obzirom na životnu dob, nešto promijenilo u tom pogledu?

I danas je penjanje moj način života. To znači da i danas odlazim u stijenu na penjanje, na sastanke Alpinističkog odsjeka u svojem društvu Velebitu, a teme o penjanju i stijenama i dalje su glavna tema naših razgovora, i sve me to i danas jednako ispunjava i nadahnjuje. Razumljivo, razina teškoća s kojima se danas mogu nositi nešto je manja, no doživljaj bliskog dodira sa stijenom i zračne praznine uokolo i ispod, uz promišljeno, gipko, balansirano kretanje i traženje prolaza kroza stijenu, kao i penjački užitek, jednaki su. Tome su nas naučili naši nezaboravni penjački učitelji, koji su i sami živjeli na taj način. Među njima bih želio, sa zahvalom, posebno istaknuti Antuna Filipčića - Filca i Cineta Rapoteca, voditelje mojih prvih alpinističkih škola, ljetne i zimske.

Prvi ste ispenjali neke smjerove koji se penju i dan-danas. Koji su to smjerovi, gdje se nalaze i koliko su stari?

Najviše prvenstvenih uspona, a i one najvažnije, izveo sam na Kleku i u Velebitu, no ima ih i drugdje, na primjer u Prenju, Sokolanskoj stijeni, Risnjaku, u Alpama, na otoku Braču i drugdje. Ukupno ih je 73. Među njima vrijedi

Izlazna dužina Austrijskog stupa u Ričkom kuku (Dabri, Velebit)

U podnožju stijene Anića kuka

spomenuti Damuzovu plafonjerku u Kleku iz 1969. i Danonočni smjer u zapadnoj stijeni Male Klečice iz 1970. zajedno s Marijanom Čepelakom - Maliganom, pa Vrijeskovu pločicu u Potkleku s Brankom Šeparovićem 1971., a možda je najpoznatiji zahtjevan višednevni prvenstveni uspon Bridom Klina u Anića kuku u Paklenici iz 1973., također u navezu s Marijanom Čepelakom, posvećen poginuloj prijateljici Ani Klasinc - Huniki. Tu je i cijeli niz lijepih, novih smjerova u stijenama Velikoga Kozjaka u Velebitu, nastalih u razdoblju od dvadesetak posljednjih godina, ispenjanih najviše u navezu s dragim, dugogodišnjim penjačkim partnerima i prijateljima Marijanom Čepelakom, Vladimirom Mesarićem i Brankom Šeparovićem. Među njima su Prijateljska jaruga i smjer Za Zubom iz 1994., pa Dvorana gorskog kralja iz 1999., Srednji put iz 2007., Martinov oblak iz 2012. i drugi.

Drago mi je što se ti smjerovi ljudima sviđaju i što ih rado ponavljaju. Vjerojatno je najponavljaniji Smjer za gitaru u Kleku, iz 1970., koji smo po kiši, pod kišobranima, ispenjali utroje Marijan Čepelak, zatim Jasmin Geršić, koja mi je poslije postala supruga, i ja.

Mojim se prvim prvenstvenim smjerom, Kukušnim u Paklenici, izvedenim u navezu s Brankom Šeparovićem 1969., iako rado i često ponavljanim, više, međutim, ne penje, jer je u njemu penjanje zabranjeno zbog mogućnosti rušenja kamena na penjače u nekoliko malih smjerova u njegovu podnožju.

Penjali ste se zajedno s mnogim velikanima alpinizma u Hrvatskoj. Možete li prepričati neke dogodovštine s tih penjačkih putovanja?

Imao sam i imam čast penjati se s divnim ljudima i penjačima koji su obilježili hrvatski alpinizam. Neki od njih više nisu živi, među njima i neponovljiva Ana Klasinc - Hunika, stradala u prometnoj nesreći, pa veliki Viktor Tabaković, Urso Vrdoljak i Nenad Čulić, stradali u Kavkazu, također i legende slavne starije generacije, pokojni Matija Mlinac i Miroslav Pleško - Čo. Među nama živima, uz međusobnu povezanost i dalje struje i jasna sjećanja na one kojih više nema, a njihove osobine i djela koja ih čine

MARIJAN ČEPELAK

Prvenstveni uspon Brid Klina u Anića kuku 1973.

velikima, nastojim prenijeti mladima. Trajna je moja penjačka povezanost s mojim najčešćim i najvrjednijim penjačkim partnerima Marijanom Čepelakom, Vladimirom Mesarićem, Brankom Šeparovićem, Eminom Armanom, a također i sa Stipom Božićem, Anom Marić Ribarović, Hrvojem Lukatelom, Pajom Jurčićem, Borom Starčevićem, Ivom Vauhnerom, Đurom Sekeljem, Borisom Vrbekom i drugima, kao i s mnogim tečajcima i tečajkama koje sam poveo u njihove prve smjerove. A svakako želim istaknuti i vezu započetu penjanjem i druženjem u AO-u Velebit, a upotpunjenu zajedničkim bračnim i obiteljskim životom s alpinistkinjom Jasmin Geršić, danas Aleraj, životom koji nam je, uz puno lijepoga, darovao djecu Petra i Dunju te unuku Doru.

Nekako se dogodilo da u samom penjanju nisam doživio, odnosno, da nismo doživjeli mnogo teških, pogibelnih, dramatičnih trenutaka koji bi ljudima možda bili zanimljivi, dijelom zsigurno i zbog uvijek temeljitih priprema i ozbiljnog pristupa svakom usponu, na način kojem su nas naučili naši učitelji, a dijelom vjerojatno i zahvaljujući sreći. No ipak ih je bilo nekoliko, na primjer, prisilno noćenje u bivku u Bavorskom smjeru s Mirom Pleškom nakon izlaska iz Peterelove smeri u Triglavu, bez zaštitne opreme, u velikom nevremenu, s gromovima, solikom i snijegom, pa grozan bivak, opet bez ikakve opreme, viseći zajedno sa supenjačem Marijanom Čepelakom cijele noći u stremenima i na užetu u prevjesnom stropu, po oluji, kiši, gromovima i hladnoći u prvenstvenom Danonoćnom smjeru, pri čemu su oba događaja slična po tome što je nevrjeme došlo točno onako kako nas je učio naš alpinistički doajen Ismet Baljić, 12 sati nakon prolaska lijepih, bijelih oblaka zvanih ovčice, nošenih vjetrom sa zapada. Iako smo to znali, okolnosti uspona nisu nam dopustile da se nekamo sklonimo. Pamtim i veliku opasnost od padajućega kamenja u Pallavicini Rinne u Glockneru, uz Viktora Tabakovca, kojoj smo se izložili zbog pogrešne povoljne vremenske prognoze koju smo čuli na radiju, zanemariivši vlastitu procjenu, koja nam je govorila drukčije.

No zato se s veseljem mogu sjetiti mnogo više lijepih i veselih dogodovština, na primjer: sviranja violinskih dueta s Medom Vrdoljakom pokraj

JASMIN ALERAJ

Borislav Aleraj, Marijan Čepelak i Emin Armano na izlazu iz prvenstvenog Penzionerskog smjera, Veliki Kozjak, Velebit 2014.

šatora u Anića Luci u Paklenici, ili otkrivanja slova i riječi koje izlaze s telegrafa u maloj seoskoj pošti u Nepal, što ih operater prenaša na papir kako stižu, ali ih ne razumije, a mi s oduševljenjem prepoznajemo čestitku za svoj uspješan uspon na himalajski vrh Kang Guru, što nam upravo šalje veliki slovenski alpinist Aleš Kunaver, koji nam je i preporučio uspon upravo na to brdo. Sjećam se i finoga kompota od dunja koji nam je nakon teške noći na bivku, pred nas, pod stijenu, donio Stanko Gilić. Lijepo se sjetiti i nailaska na tragove i miris divokoza na uskim, izloženim, obraslim policama na izlasku iz našega prvenstvenog smjera u Risnjaku, koji smo moja supenjačica i supruga Jasmin i ja zbog toga nazvali Smjer divokozinim tragom.

Svojevremeno ste pisali pisma na brezovoj kori. Danas više nitko rukom ne piše pisma. Podijelite s nama sjećanje na ta vremena.

Brezovu koru koja se može kao tanak list skinuti sa stabla breze našli smo u Himalaji na pristupu pod veliko brdo Kang Guru Himal. To, danas već davno doba osamdesetih godina prošlog stoljeća, u tada još vrlo zabačenoj, čudesnoj zemlji Nepal, nije bilo posebno samo po mogućnosti pisanja po tako neobičnoj podlozi ili na malo finijem rižinom papiru, već i po tome što je naše pismo iz ekspedicijske baze do vrlo daleke prve pošte u dolini nosio teklič, Šerpa Urgan (Urkyen), trčeći niz planinu, a na povratku bi znao donijeti

pisma koja bi nam stigla iz domovine prije mnogo dana. Danas je takva interkontinentalna veza sve do najudaljenijih i osamljenih planinskih visina takoreći neprekinuta i trenutna, zahvaljujući satelitskim telefonima i drugim tekovinama tehnike. Kod kuće i danas čuvam nekoliko listova od brezove kore, na kojima ću možda jednom nešto napisati nekoj dragoj osobi, tintom i perom.

Jedan ste od utemeljitelja Alpinističke zbirke u ogulinskom Zavičajnom muzeju. Kako se rodila ta inicijativa i kako je teklo njezino ostvarenje, a i što mislite, bi li trebalo na neki način tu cijelu priču dići na neku višu razinu?

Kad smo se počeli baviti penjanjem, sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća, u našem Alpinističkom odsjeku PDS-a Velebit u Zagrebu, uza sve ljepote zajedničkog penjanja, dočekala nas je i među starijim alpinistima i alpinistkinjama već dugo prisutna ideja o potrebi osnutka našeg alpinističkog muzeja. No od takve lijepe ideje do ostvarenja gotovo nikada nije lak put. Trebalo je, kao i kod svih velikih ideja, proći neko vrijeme maštanja, smišljanja i sazrijevanja, čekanja da se slože bitni potrebni čimbenici. U ovom se slučaju to možda najviše odnosilo na onaj trenutak

spontanog uzleta zajedničkog elana i volje da se nešto napravi, što se ne može silom potaknuti, a k tome i na rješenje pitanja gdje bi se takva zbirka postavila. Godine 1984. uvjeti su se poklopili. Član AO-a PDS-a Velebit, alpinist rodom iz Ogulina, slavni Matija Mlinac, uspio je dogovoriti s upravom Zavičajnog muzeja u Ogulinu da se u njegovu okviru postavi naša alpinistička muzejska zbirka. Alpinistički odsjek Velebita tada je odredio trojni osnivački odbor, u kojem sam se uz slavne starije penjače Matiju Mlinca i dr. Zdenka Nikolu Šimunovića - Šimu našao i ja. Ta je odluka AO-a odmah potaknula intenzivne aktivnosti, od kojih je najvažnije i prvo po redu bilo prikupiti povijesnu građu od naših najpoznatijih starih penjača i obitelji onih već umrlih. Svi su oni s velikim veseljem i oduševljenjem za naš Muzej dali svoje najdraže i najvrjednije stvari koje čine alpinistički život i sjećanje, kao što su dijelovi opreme s pomoću koje su ispenjani povijesni smjerovi, fotografije, odjeća, obuća, dnevnici, šatori, dokumenti o radu alpinističkih odsjeka i dr. Alpinistička muzejska zbirka Zavičajnog muzeja u Ogulinu, prva u ovom dijelu Europe, svečano je otvorena te 1984., u čast 110. obljetnice HPD-a. Njezina je posebna vrijednost u tome što sadrži i izlaže pretežno originalne, stvarne povijesne predmete i dokumente, a rijetko kopije. Rad na uspostavi muzeja, koji je uključio odabir stvari koje će biti izložene, njihovo povijesno vrednovanje, raspored, rješavanje tehničkih elemenata postave, panoa, vitrina i dr. bio je osobito lijep, i o tome specifičnom vidu našega alpinizma može se još puno i puno pričati.

Danas »Alpinistički muzej«, odnosno Zbirka ogulinskoga Zavičajnog muzeja navršava punih 40 godina. Za to je vrijeme doživjela šest obnova i promjena postava, pri čemu sam uvijek sudjelovao velikim dijelom. U tim napornim, ali i lijepim poslovima, pomagalo je mnogo penjača iz Zagreba i Ogulina, a stalna je pomoć i sudjelovanje moje supruge Jasmin, koja je, kao arhitektica, izradila i projekt interijera izložbe. No svakako valja istaknuti stalno sudjelovanje, pomoć i potporu Zavičajnog muzeja u Ogulinu i trećeg suosnivača, uz PDS Velebit, Hrvatskoga planinarskog saveza. Knjige upisa posjetitelja svjedoče o tome da su izložbu dosad vidjele tisuće i tisuće

DAMIR SANTEK

Borislav Aleraj - Akac

ljudi, alpinista, planinara i neplaninara, starijih i najmlađih, iz naše zemlje i inozemstva, a njihovi su dojmovi vrlo povoljni.

A na pitanje o tome što mislim o daljnjem životu te zbirke, mislim da je najvažnije zadržati dosadašnji divan primjer trajne suradnje svih triju suosnivača, PDS-a Velebit, Zavičajnog muzeja u Ogulinu i HPS-a, kao i njenu osnovnu svrhu, a to je trajno dokumentiranje i javna prezentacija najvažnijih i najvrjednijih dosega našeg alpinizma od početaka dvadesetog stoljeća do danas. To nam svima, među ostalim, pokazuje koliko su već naši prethodnici bili sposobni, vrhunski penjači, sustavni, svestrani, kreativni i vrijedni, što se koji-put može zaboraviti i pomisliti da sve počinje od neke nove generacije. A na mladim je alpinistima zadaća da živeći i prateći svoj, naš i svjetski alpinizam i ubuduće trajno vrednuju i izdvajaju nove događaje, ljude i penjačke pothvate, vrijedne da se predstave javnosti i sačuvaju za budućnost. Usputna je, iako ne i najvažnija moguća uloga naše muzejske zbirke, da bude animator alpinizma, a još je manje njena namjena da nekoga uči alpinizmu. Naime, možda će pogled na neki dio opreme ili neka slika veličanstvenih ljudi koji su stvarali naš alpinizam kod nas i u svijetu, ili neka privlačna slika planine ili stijene nekoga potaknuti da poželi biti penjač, i tu se može preporučiti da to bude na onakav način koji je, kao što svjedoče i izložci u zbirci, kod nas postojao od početaka, a postoji i danas – a to je sustavno, organizirano školovanje i vježba u okviru planinarskih i penjačkih udruga.

Kakav je vaš stav, kao epidemiologa, o svemu ovome što se događalo u posljednje vrijeme i što mislite je li to ipak navelo ljude da razmisle o svemu i da ih se više uputi u planine?

Kao epidemiolog s iskustvom u sprječavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, mogao sam pridonijeti zdravstvenoj sigurnosti mnogih naših planinara i alpinista koji su odlazili u planine dalekih stranih zemalja Azije, Afrike, Južne Amerike i drugamo gdje postoje bolesti i zaraze kojih kod nas nema, a također i mnogim drugim putnicima koji su odlazili na takva putovanja zbog drugih razloga, i to izborom i propisivanjem potrebne medicinske zaštite te savjetima. Uz medicinsko znanje, u tome su mi bila dragocjena vlastita iskustva

iz alpinističkih odlazaka u Ande i Himalaju i pomogla su da moje zdravstvene preporuke i savjeti budu najprikladniji, nesputavajući i korisni. Na policama naših radnih prostorija mogle su se vidjeti razglednice s raznih strana svijeta, s obavijestima da su svi putnici zdravi i veseli, da su izbjegli rizike malarije, kolere, trbušnog tifusa, žute groznice i drugih bolesti, i s riječima zahvale za zdravstvenu pripravu koju su primili.

Nedavno smo, nažalost, proživjeli jednu veliku svjetsku epidemiju, koju se stoga naziva pandemijom, u kojoj je svijet, uz ostalo, pribjegao mjerama koje smanjuju ili posve ukidaju društvene kontakte u zatvorenim prostorima, kako bi se na taj način smanjili rizici zaražavanja i usporavalo širenje. I ljudi su prirodno odlučili više odlaziti u prirodu, pa i u planine, gdje je život mogao i dalje biti onakav kakav svi želimo, slobodan i bez tjeskobe. Među njima su i mnogi koji prije nisu za to previše marili. Ta, ustvari vrijedna promjena, zadržala se i do danas, kada se učestalost bolesti smanjila, i ograda u vezi društvenih kontakata više nema. Dovoljno je pogledati na ceste u podnožju našega Sljemena, a tako je i svuda u našoj zemlji, i sva ta frapantna mnoštva parkiranih automobila ljudi koji su otišli na izlet, iako mnogi bez potrebnog iskustva. Na planinarima bi stoga mogla biti osjetljiva i lijepa zadaća da te nove, neiskusne posjetitelje i ljubitelje planina nenametljivo upute u planinarski krug, kako bi u takvom društvu mogli na ugodan način doznati o čudima planinske prirode, o opremi, vještinama i tako nastaviti planinariti sigurnije.

Pisali ste i o visinskom plućnom edemu. U hrvatskim ga je planinama nemoguće dobiti, no jeste li se susretali s njim na svojim putovanjima izvan Hrvatske?

Moj članak u Liječnikom vjesniku iz 1976., prvi takav članak s pregledom aktualnoga svjetskog znanja o toj bolesti i prikazom slučajeva, odnosno bolesnika/unesrećenika i mjera poduzetih pri spašavanju, potaknut je vlastitim iskustvom tijekom andske ekspedicije 1975., kada je nam uspjelo spasiti život dvojice japanskih penjača i na vojnim ih mulama uputiti u dolinu, u bolnicu. O tome sam nešto rekao i u odgovoru na jedno od prijašnjih pitanja. Lijepo je što smo se nakon

DAMIR ŠANTEK

njihova potpunog izlječenja u bolnici u gradu Mendozi i svojeg povratka s Aconcague susreli u tom gradu i od njih primili plaketu sa zahvalom »Arigato (Hvala) to Croatian mountaineering expedition«, koja se danas može vidjeti izložena u Alpinističkoj zbirci u Ogulinu.

Za kraj, molim nekakav savjet, esenciju životnog iskustva za sve one nove generacije koje u planinama, stijenama i ledu vide sve ono što ste i Vi vidjeli kao mladić.

Odlukom da se bavimo penjanjem i uronivši u taj čaroban svijet, ne bismo trebali smetnuti s uma da se radi o razmjerno opasnoj aktivnosti. Mogućnost pada u stijeni zbog odlamanja oprimka ili poskliznuća, izloženost surovom planinskom vremenu, lavinama, visinskoj bolesti i dr. upućuje na to da se sa svim tim opasnostima i rizicima vrijedi dobro upoznati i naučiti kako ih smanjiti ili otkloniti, uz svijest da potpune sigurnosti nema, jer neke su opasnosti nepredvidljive, a ljudi nisu nepogriješivi. Među najvažnijim čimbenicima sigurnosti jesu dobra tjelesna spremnost i penjačka vještina, ali i planinarsko iskustvo. No iskustvo se ne može naučiti ni navježbati, već se jedino može steći odlascima u planine i stijene, izlažući se pritom rizicima. Da bi sve to najbolje uspjelo, vrijedi se pritom držati postupnosti, učeći

na terenu od iskusnijih, idući od lakšega prema težemu, od manje visokih brda prema velegorjima svijeta. A pri tome potražiti i nalaziti ljepotu, penjačko prijateljstvo i druženje, radost uspjeha, zadovoljstvo stalnog napretka, poticaj za umjetničko izražavanje, nalaziti izazov u natjecanju pretežno sa samim sobom i prirodom, nastojeći postati što bolji, a manje s drugima, kako se to događa u danas vrlo popularnim natjecanjima u penjanju. No mnogi penjači i alpinisti takva natjecanja i pripreme za njih shvaćaju više kao korisnu i poticajnu, zabavnu aktivnost, korisnu za penjački napredak, nego kao borbu za prestiž.

Svaka nesreća u planini potiče penjače i druge ljude na razmišljanje: je li penjački uspjeh ili užitak vrijedan čovječjeg zdravlja ili života. Naravno, objektivno gledano, to takozvano »osvajanje beskorisnoga« sigurno nije to. No nadgradnja koja oplemenjuje i upotpunjava samo fizičko penjanje, o kojoj je bilo riječi i u ovom razgovoru, nudi nam vrijednosti koje daleko nadmašuju neosporne rizike, i razlog je da se ljudi time bave prihvaćajući ih.

No ako se, ili kada se izgubi veselje i ta nadgradnja u ukupnosti penjanja, ili je uopće nema, tada preostaju samo rizici, koji se ne mogu posve izbjeći. A tada je, vjerujem, pametnije ne penjati se.

Razvoj alpinističkih naočala za hrvatsku ekspediciju Cho Oyu '95

Crtica iz povijesti Instituta Ruđer Bošković

dr. Hrvoje Zorc, Zagreb.

Sljedeće godine navršit će se 30 godina od Prve hrvatske himalajske ekspedicije Cho Oyu '95. Za tu smo ekspediciju na Institutu »Ruđer Bošković«, u suradnji s Ghetaldusom, razvili alpinističke sunčane naočale. Cho Oyu je šesti po visini vrh na svijetu (8201 m). Najzapadniji je veći vrh lanca Khumbu u Mahalangur Himalaji, 20 km zapadno od Mount Everesta, na granici Kine i Nepala. Ekspedicija je održana od 9. kolovoza do 10. listopada 1995. u organizaciji Hrvatskoga planinarskog saveza.

Koordinator između vodstva ekspedicije i znanstvenika na Institutu »Ruđer Bošković« bio

je Jerko Kirigin, naš poznati meteorolog i alpinist, koji od 2008., nažalost, nije više među nama. Budući da se Zavod za laserska i atomska istraživanja i razvoj IRB-a u to vrijeme intenzivno bavio razvojem raznih optičkih sustava, odlučili smo se posvetiti tom izazovu. Osobno sam, kao dugogodišnji planinar, također bio vrlo zainteresiran pomoći ekspediciji i načiniti najbolje naočale kakve smo tada mogli smisliti. Napominjem da smo imali mnogo iskustva u razvoju zaštitnih laserskih naočala, pa nam cijela ta problematika nije bila strana. Posao je bio podijeljen tako da je Ghetaldus načinio okvire i leće nulte dioptrije,

Sudionici Prve hrvatske himalajske ekspedicije Cho Oyu 1995.

a mi smo na njih naparili dodatni zaštitni sloj. Naravno, osim odličnih optičkih svojstava, tražila su se i izvrsna tribološka svojstva, kako se sloj ne bi skidao, ljuštio ili ogrebao.

Ghetaldus je leće izradio od materijala CR-39 (<https://en.wikipedia.org/wiki/CR-39>). Taj je materijal u to vrijeme bio popularan jer je njegova polimerizacija bila vrlo jednostavna. Problem je bio u tome što je izvorni materijal transparentan za UV zračenje, pa je dobavljač naočala u njega prije polimerizacije umiješao UV apsorber. Moram priznati da ne znam što su »iskemijali«, no činjenica je da su dobivene leće bile nepropusne u UV području spektra. Alpinističke sunčane naočale, međutim, imaju strože zahtjeve od običnih sunčanih naočala. One se koriste u surovim uvjetima kakvi vladaju u visokom gorju, često su izložene snažnom vjetru i velikim temperaturnim razlikama, a osim toga, moraju štiti i pojačano UV zračenja i bljeska snijega.

Problemu smo pristupili tako što smo prvo zajedno s Kiriginom definirali tehničke karakteristike naočala. Naravno, dogovorena je potpuna UV zaštita (klasa 4, tj. propusnost za UV zračenje manja od 0,1 %) te propusnost u vidljivom dijelu spektra od 5 %. Slojevi su se načelno mogli načiniti od dielektričnih materijala, kao višeslojni sustavi, ili od metalnih materijala. Nakon brojnih eksperimenata, odlučili smo se za krom kao

materijal koji bi mogao zadovoljiti. Problem koji je postojao otprije pri primjeni kroma u tankom sloju bio je njegov visok stres nakon naparavanja, koji je dovodio do ljuštenja sloja. To smo riješili dodavanjem jednog međusloja silicijeva dioksida između podloge i sloja kroma. Sve bi bilo lijepo da taj sloj kroma nije bio mekan kad se naparavao pri sobnoj temperaturi. Bilo je poznato da se takvi, tvrdi slojevi dobivaju na temperaturama podloge višima od 250 °C, no bila je to previsoka temperatura za organski CR-39, pa je trebalo pronaći optimalnu temperaturu da se leća ne ošteti, a dobije tvrd i adherentan sloj kroma. Na veliko Kiriginovo i svoje zadovoljstvo uspjeli smo to postići.

Dobivene su leće, koje su osim apsorpcije UV zračenja i atenuacije vidljive svjetlosti, imale i dodatan efekt – visoku refleksivnost u infracrvenom području spektra. Taj se efekt osjećao pri nošenju naočala kao da vam je netko stavio hladan oblog na oči, koje tako nisu bile izložene toplinskom zračenju, koje ne vidimo, ali ga osjećamo kao lagan umor očiju, zato što krvožilni sustav mora pojačano hladiti očno dno.

Himalajska ekspedicija HPS-a na Cho Oyu, pod vodstvom Darka Berljaka, uspješno je ostvarila svoje ciljeve, a mi smo bili sretni što smo u tome sudjelovali – makar samo u svojem laboratoriju. Jedan primjerak naočala bio je 2001. i na Mont Blancu, na nosu dr. sc. Vesne Janicki.

Danko Petrin na vrhu Cho Oyu (8201 m) 1995. godine

Što Bilogora nudi planinarima

Ususret Danima hrvatskih planinara 25. i 26. svibnja 2024.

Miroslav Mrkobrad, Bjelovar

Nije planina, ni gora, tek brdo ili uzvisina, geografski humlje, kako se to danas precizira, no Bilogora je za sjeverni dio Hrvatske vrlo važna. Među najdužim je uzvisinama toga tipa – proteže se u smjeru sjeverozapad-jugoistok, uz granicu s Mađarskom, od Koprivnice preko Đurđevca, Bjelovara, Grubišnog Polja, Pitomače, Virovitice pa sve do Suhopolja i Papuka, u dužini od 90-ak kilometara. Nije visoka, a široka je od 9 do 15 km. Spušta se blago prema južnoj strani u dolinu rijeke Česme, dok su dijelovi prema sjeveru viši, pa je ondje i najviši dio Bilogore, Stankov vrh (309 m, nekoć poznat i pod imenom Rijeka), blizu sela Jagnjedovca kod Koprivnice.

Obrasla je gustom bjelogoričnom šumom (hrastom kitnjakom, grabom, bukvom), a niži dijelovi zasađeni su vinogradima, pa se pred

nekim tko se prvi put ondje zatekne, posebno u proljeće, kad sve zazeleni, otvara neponovljiva, umirujuća slika šuma i dvorišta kuća i vikendica razbacanih po svim dijelovima Bilogore. Bogata je vodom i razvodnica je savskog i dravskog sliva (Grđevica, Česma, dalje Lonja). Rijeke teku paralelno, a dalje, sjeveroistočno, u Podravini, potoci teku prema Dravi. E da, nema više ugljena lignita, koji se nekada ondje kopao, no pronađeno je novo blago – nafta. Brojne bušotine posvuda po Bilogori svjedoče o tome, a onda i još brojnije ceste i putovi koji ih povezuju.

Da je došlo neko novo vrijeme i da su nastali novi običaji, svjedoče i brojne planinarske staze po Bilogori. Područje kojem gravitira bjelovarsko planinarsko društvo jesu južni obronci središnje Bilogore, a svoj dom i utočište ondje su našla i planinarska društva iz Koprivnice (HPD Bilo),

Šumoviti obronci Bilogore (u prvom planu planinarski dom Kamenitovac)

Đurđevca (HPD Borik) i Virovitice (HPD Papuk). Ne zna se točno podrijetlo imena Bilogora, no stariji izvori govore da je vjerojatno nastalo od ikavskog oblika pridjeva Bijela gora.

Bjelovarsko planinarsko društvo Bilogora uredilo je nekoliko planinarskih putova. Najzanimljiviji su putovi planinarski dom Kamenitovac – Orovački vinogradi (oko devet kilometara); Kamenitovac – Pohajdin bunar (17 km) i staza od Bjelovara, iz šume Lug na rubu grada preko livada do Proključana pa dalje do planinarskog doma, oko devet kilometara. Planinari katkad znaju krenuti vlakom do Velikoga Trojstva pa dalje markacijom do sela

Maglenče, odnosno Kamenitovca. Tu je i nova, nedavno otvorena dječja staza »Mali Bilogorci«, duga četiri kilometra.

A ona najvažnija, planinarska obilaznica Bilogorskim stazama, cilj je svih onih koji svoju šetnju Bilogorom žele ovjekovječiti i žigovima u dnevniku i značkom. Otvorena je 1993., ima četiri kontrolne točke. Najkraći opis te kružne, ne odveć zahtjevne šetnje oko planinarskog doma Kamenitovca, izgledao bi ovako: od planinarskog doma preko ceste Veliko Trojstvo – Šandrovac, između kuća livadom i šumom prema Velikom Trojstvu, do sela Borovljana (u kući Vukelić, kbr. 60, kontrolna je točka broj 1). Dalje Vinogradskom cestom preko potoka i ceste Grginac – Kamenitovac prema Maglenči (obitelj Barišić, kbr. 59, KT 2), pa opet označenom stazom prema Tomašu, uz plantažni voćnjak, po Gornjem Tomašu. Seoskom cestom dolazi se do uzvisine i sljedeće kontrolne točke, br. 3, u kući obitelji Stanić, na kbr. 79. Dalje makadamom, pa stazom lijevo prema nekadašnjoj skijaškoj stazi, a to znači i prema planinarskom domu, gdje je i posljednja kontrolna

Planinarski dom Kamenitovac u Maglenči

Bilogorski krajolik u jesen

točka (br. 4). Za obilazak treba ukupno četiri sata laganog hoda.

Naravno, i već spomenuta planinarska društva iz ostalih mjesta uz Bilogoru imaju svoje planinarske putove, tako da bi se onaj tko ih želi sve prijeći, imao čime zabavljati nekoliko dana.

Planinarska priča nepotpuna je ako se ne kaže nešto i o planinarskom domu Kamenitovcu jer ondje sve počinje i završava! Izgrađen 1951., najvećim dijelom vlastitim radom bjelovarskih planinara, na rubu šume Mačjak (242 m), povezan asfaltnom cestom s gradom, dom je okosnica djelovanja HPD-a Bilogora. Tijekom proteklih godina uređivan je i nadograđivan, a raspolaže s pet dvokrevetnih soba (sanitarni čvor, kupaonice, TV) te još trima sa zajedničkim sanitarnim čvorom. Potkrovlje je uređeno za prihvata 50-ak planinara, a ondje je i zasebna soba s četirima ležajima. U domu je i prostorija planinarskog društva, u kojoj se povremeno održavaju sastanci, predavanja i prezentacije. Otkada je izgrađen, dom je omiljeno izletište Bjelovarčana, u njemu su se organizirale proslave, svadbe, a biti na dočeku nove godine na »Planinarcu«, bilo je uvijek pitanje prestiža. S općim društvenim razvojem entuzijazam je malo splasnulo, no stiglo je opet neko novo vrijeme

nepredvidljivih događaja, pa je dom opet postao veoma tražen i popularan. Ugostiteljsku ponudu osigurava poznati bjelovarski ugostitelj. Dom je otvoren svaki dan osim ponedjeljka, ima bogatu ponudu jela i pića, a više od 200 mjesta u domu i na terasi vikendom gotovo da nije dovoljno! Uređeno je i dječje igralište, zatim prostor s klupama i stolovima ispred doma za planinare, a 2020. otvorena je Poučna staza Bilogora, koja posebno privlači mlađe goste, učenike osmoškolce, kao idealno mjesto da se provede školski sat u prirodi.

HPD Bilogora ove godine obilježava 100. obljetnicu organiziranog planinarstva u Bjelovaru, što se sjajno nadopunjuje sa 150. obljetnicom organiziranog planinarstva u Hrvatskoj. Hrvatski planinarski savez iskazao je veliku čast HPD-u Bilogora odabравši ga za ovogodišnjeg domaćina Dana hrvatskih planinara. Središnje godišnje okupljanje hrvatskih planinara održat će se u subotu i nedjelju, 25. i 26. svibnja, na Kamenitovcu i okolici. Bit će to prilika za sve hrvatske planinare da se prisjete vrijedne tradicije i postignuća organiziranog planinarstva, pa pozivamo sve zainteresirane da dođu na Dane hrvatskih planinara na Bilogori i uživaju u njezinim ljepotama i ugodnom druženju.

Soča, život i smrt

Damir Šantek, Zagreb

Svi znamo da je voda izvor života, a u dolini rijeke Soče stvarno je mnogo vode. Soča i njezini brojni pritoci koprcaju se kroz kanjone, skaču preko kamenja, sunovraćuju se u slapovima, padaju niz kaskade, cure procjepima, pjene se dok se međusobno sudaraju i mirno teku čim na trenutak postanu široke i ravne.

Ljetos su Sloveniju pogodile strašne poplave i više je ljudi u njima izgubilo život. Međutim, dio Slovenije kojem je okosnica rijeka Soča mirno je prihvatio sav taj neumjereni višak padalina i ondje stvarno s poplavama nije bilo nikakvih poteškoća. I stvarno, život frca iz svakoga kutka toga čudnoga kraja! Kajakaši i rafteri plove rijekom

boje omekšivača za rublje. Vedrim nebom lete paraglajderi. U Tolminu je rock-festival i grad je prepun veselih, tetoviranih, mladih ljudi u crnim kožnim jaknama, čizmama i kratkim hlačama. Unatoč brojnim automobilima i kamperima, na cestama glavnu pozornost treba obratiti na nebrojene bicikliste – od onih koji love prosjek brzine na štopericu do onih koji u košarama voze svoju djecu ili pse. Planinari se znoje na brojnim planinarskim stazama, a trkači rano ujutro ili predvečer istrčavaju planirane dionice. Padobranci skaču iz zrakoplova i spuštaju se jedan po jedan u zračnu luk u Bovcu. Ribolovci u visokim gumenim čizmama stoje u brzacima i mušičare loveći pastrve, nadajući se ulovu sočanske pastrve, a ne one nasilno unesene, kalifornijske.

Krave pasu na planinskim pašnjacima i po dolinama oko Tolmina i Kobarida. Prostor im pruža mogućnost za dobru ispašu tijekom cijele godine. Tako krave daju visokovrijedno mlijeko, koje strpljive ruke seljaka pretvaraju u izvrstan tolminski sir. Zanimljiva je i veza između različitih kravljih alpskih sireva. Tolminski sir ima svoj uzor u talijanskom, montaškom siru (Montasio). Montaški se sir naslanja tradicijom i proizvodnjom na čuveni i mnogo masniji sir fontinu iz doline Aoste, a ovaj na švicarski grojer (gruyère). Sve to nimalo ne umanjuje kvalitetu i okus tolminskog sira, koji se drastično mijenja zrenjem i starošću, od nježnoga, starog četiri mjeseca, do moćnoga, starog 16 mjeseci.

Kod Bovca se više ne vidi toliko krava, već prevladavaju ovce, od čijeg se mlijeka proizvodi još jedan izvorni bovški ovčji sir, koji je također zaštićen. U njemu može biti najviše 20 % kozjega ili kravljeg mlijeka, a ostatak mlijeka daju autohtone ovce toga kraja. Naravno, taj je sir malo ozbiljniji i kompleksniji i sa starošću mu karakteristike sve više dolaze do izražaja.

Pčele se goste na livadama bogatima poljskim cvijećem i periodički se vraćaju u svoje drvene košnice istovariti dragocjeni nektar.

DAMIR ŠANTEK

Tolminska korita

Predivni slapovi u Šunikovom vodnom gaju

U suštoj je suprotnosti s tim pulsirajućim životom koji izvire iz rijeke Soče spomen smrti i fronta, koji se ovdje ukopao u Prvom svjetskom ratu i prisutan je kamo se god okrenete. Crta Sočanske bojišnice bila je dugačka gotovo 90 km, a protezala se dalje, preko Karnskih Alpa i Dolomita do tromeđe Italije, Austrije i Švicarske. Sočanska bojišnica postojala je od svibnja 1915. do listopada 1917.. U tom su razdoblju Talijani pokrenuli jedanaest bitaka, a posljednju, dvanaestu, započeli su vojnici Austro-Ugarske i Njemačke. U prvih jedanaest bitaka na Soči Talijani su pokušali probiti bojišnicu i poraziti austrougarsku vojsku, međutim, nisu imali većih uspjeha, premda se bojišnica povremeno pomicala. Dvanaesta sočanska bitka, jedina koju su pokrenule vojske Austro-Ugarske i Njemačke, bila je, za razliku od svih prijašnjih bitaka, uspješna. Talijani su počeli u panici bježati sve do rijeke Piave, gdje su napredovanje austrougarske i njemačke vojske zaustavile vojne jedinice sila Antante.

Ondje je ratovao i moj djed Josip. Nije ostalo puno sjećanja na njegova dva svjetska rata. Možda zato što je svaki put bio u vojsci koja je izgubila rat, a nikada nije, pogotovo u ovim našim krajevima, bilo dobro biti na »krivoj« strani. Možda i zato što nije volio rat i, da ga se pitalo, ne bi

Ostaci bunkera iz Prvog svjetskog rata

Granični kamen na državnoj granici Slovenije i Italije pored vrha Na Gradu

sudjelovao ni u jednom od njih. Možda zato što je želio zaboraviti sve ono što nitko normalan ne želi pamtit. Ipak, ostala je crno-bijela fotografija, pomalo u boji sepije, snimljena u fotostudiju u Zagrebu u austrougarskoj uniformi s kapom, koja mu grozno stoji, i velikim nožem u futroli, obješenim o kožni remen. Mlad, vitak, kakav je ostao sve do svoje smrti, naslonjen je desnom rukom na mali, bijeli, secesijski stolić, na kojem je vaza s cvijećem. Na poledini fotografije drhtavam je, nevještim rukopisom napisano: »Uspomena iz I. svjetskog rata, 1914. – 1918., sjeverna Italija«, te su ispisana imena mjesta i gradova kroz koja je prolazio ili se u njima borio za državu koja se naočigled cijelog svijeta raspadala. Kranjska Gora (Kranska Gora), Udine, Cividale, Belluno (Beluno), Asiago (Prisnolano), Merano (Meran), Borgo Valsugana (Borgo), Caldonazzo (Caldonaco), Trento, rijeka Piave, Monte Grappa (Monte Grapo) neka su od imena mjesta napisanih vjerojatno po sjećanju, slučajnim rasporedom, pohrvaćena, neka uz loša sjećanja, neka nečitka... Ostao je i njegov stari, drveni, vojnički kofer, koji, kao i sliku, još uvijek čuvam. Kofer sam očistio, obojio i sad s nekom drugom namjenom egzistira u mojem svakodnevnom životu.

Nije ni meni o djedu ostalo mnogo sjećanja. Uvijek je hodao s rukama na leđima, u sakou i sa »škrljakom« na glavi, u džepu je uvijek nosio »kosturu« kojom je rezao špek, a jedino što sam vidio da je kuhao bio je zapečeni grah. Nije volio banane, ali nikada ih nije ni probao, a kad je tata kupio novi ford taunus, kucao je rukom po limu automobila kako bi procijenio je li dobar.

Na toj bojišnici život je izgubilo više od 300.000 vojnika, na objema stranama, a mali dio strave toga ratovanja može se vidjeti u Kobariškom muzeju Prvoga svjetskog rata, Muzeju na prostem (otvorenom) Kolovrat, kosturnici talijanskih vojnika palih u Prvom svjetskom ratu u Kobaridu, crkvi sv. Duha na Javorci i na drugim mjestima. Iza svakog od tih mjesta skrivaju se brojne tužne, često nikad ispričane priče, potoci isplakanih suza, rijeke izgubljene krvi i lokve prolivenog znoja koji je smrdio na strah, adrenalin, prljavštinu, barut, svježje iskopanu zemlju i smrt.

Drvena crkva sv. Duha po mnogima je najljepši spomenik Prvome svjetskom ratu u Sloveniji. Na pročelju je 18 grbova zemalja ili pokrajina Austro-Ugarske. Naravno, tu su i svi naši grbovi. U unutrašnjosti crkve vise hrastove

ploče na kojima je utisnuto 2565 imena poginulih austrougarskih vojnika različitih vjera i narodnosti. Među njima su ispisana i imena poginulih Hrvata. Ploče se otvaraju kao listovi knjiga, a izrađene su od sanduka za municiju.

Iznad Kobarida teško je ne primijetiti kosturnicu talijanskih vojnika palih u Prvom svjetskom ratu, sagrađenu oko vrha na kojem se nalazi crkva sv. Antona. Nelijepu i turobnu kosturnicu otvorio je 18. rujna 1938. sam Benito Mussolini. S okolnih vojničkih grobalja u kosturnicu su preneseni posmrtni ostatci 7014 znanih i neznanih talijanskih vojnika. Tako su i u ratu, a i danas u miru, te dvije vojske zauvijek razdvojene, kao u doba Sočanske bojišnice, svaka na svome vrhu.

Nakon toliko crnila i mraka vrijeme je da promijenimo boju, a u dolini Soče najintenzivnija je i najupečatljivija upravo smaragdnozelena boja rijeke Soče, koja djeluje kao da se neka tvornica omekšivača za rublje greškom spojila na sam njezin izvor. I stvarno, ta nevjerojatna boja ne može nikoga ostaviti ravnodušnim! I sam izvor Soče djeluje kao portal u neki drugi svijet. Podzemno jezero koje se skriva iza vjerojatno

Križevi iz Kobaridskog muzeja Prvog svjetskog rata

isklesanih, pravilnih kamenih vrata jednostavno zove da se prođe kroz njih, samo je pitanje bi li se i gdje u tom slučaju izašlo na svjetlo dana. Ne znam bi li to bilo mjesto gdje sam ušao, neka druga dimenzija, bih li zauvijek ostao unutra ili bih se našao u pogonu neke tvornice omekšivača?

Do izvora se stiže dvadesetominutnom šetnjom, koja započinje kod Koče pri izviru Soče. Šetnja ubrzo postaje uspon po strmoj, kamenoj

Dolina rijeke Soče s utvrde Kozlov Rob

DAMIR SANTEK

Velika korita Soče

stazi, a pri kraju se pretvara u gotovo zahtjevan osigurani put, gdje se treba držati za čeličnu sajlu kako bi se došlo do ulaznog portala u neki drugi svijet. Prije »ferate« najčešće odustaje znatan dio već prilično oznojenih i uspuhanih turista, ali zar sama ideja druge dimenzije i na koncu, ako ništa drugo, hladan zrak koji izlazi iz podzemnog svijeta i pruža iznimno i jedva dočekano osvježanje u danu u kojem i zemlja gori, nisu vrijedni to malo truda?

Po povratku do Koče odlazimo nešto malo dalje, po osvježanje na Kekčevu domačiju. Stara alpska kuća s livadom i vidik iz snova na Prisojnik, koji s te strane stvarno djeluje monumetalno, uz fantastična ekološka vina gospodina Mitje i vinarije Ducal, stvaraju onaj savršen sklad kad sva čula dolaze do gornje granice ispunjenja.

I nije teško u takvom okruženju stvoriti sliku nekog drugog svijeta, ili sam ipak s odgodom ušao u drugu dimenziju zbog izvora Soče, a u njoj je bilo mjesta i za Kekeca i za Heidi, ali i za Mariju von Trapp.

Velika korita Soče ili veliki klanac Soče još su jedno fascinantno mjesto u kojem se rijeka gubi toliko duboko unutar strmih, kamenih zidina klanca, da se mjestimice gotovo i ne vidi, ali se, naravno, sasvim dobro čuje. Kad se široka rijeka probija kroz uzak klanac, jasno je da je dubina vode na tom mjestu velika. Tisućljetna upornost njezina toka u razmjerno mekom kamenu drobi i stvara nevjerojatne oblike i obline s takvom domišljatošću kakva je svojstvena isključivo prirodi. Sve se to događa u blizini ušća rječice Lepadnice u Soču. Soča je čudesna i atraktivna rijeka, uglavnom zbog svoje fascinantne boje, ali većina slapova i ostalih atrakcija zapravo se nalazi na tim malim, pokrajnjim pritocima, koji zajedno pune korito Soče velikim količinama vode, a našu dušu iznimnim ljepotama, jer čim pomislimo da smo već sve vidjeli, da nas ništa više ne može iznenaditi i oduševiti, stiže novo iznenađenje. Hodajući uz Lepadnicu dolazimo do Šunikovoga vodnoga gaja, gdje se ta rječica ispod mostova, kroz korita, bazene, slapove i kaskade spušta do Soče. Cijelo je područje bogato energijom koja se akumulira u prostoru promjenama oblika toka Lepadnice i kapljica koje šikljaju preko kamenja, obrušavaju se, pa se smiruju, gotovo stoje u bazenima dok ih se ne istisne u lagan tok koji se opet pretvara u pjenu. Ta vječna izmjena energije, prema nekim saznanjima, ima izvanredno snažan utjecaj na naš emocionalni sustav, koji je u neprekidnoj rezonanciji s vodom, te stoga blagotvorno utječe na naše fizičko i mentalno stanje.

Putem se mogu vidjeti ostaci mlinice s velikim mlinskim kamenom, koja je bila u funkciji do Prvoga svjetskog rata. Kroz to područje vodi kružna staza, a zbog velikih stabala koje je srušilo nevrijeme, neki su dijelovi zahtjevniji za kretanje.

Između Bovca i Kobarida nalazi se Boka, najviši slovenski slap. Istoimena rječica izvire iz visoke kamene stijene i odmah se obrušava s visine od 144 metra, te se ubrzo spaja sa Sočom. Nastanak slapa opisuje se prilično nemaštovitom, slovenskom verzijom bajke o Ivici i Marici.

DAMIR ŠANTEK

Riječica Lapanjica, pritoka Soče

Dječak i djevojčica otišli su u brdo brati gljive. Nakon dugog lutanja gladni su pokucali na vrata kućice, gdje su ugledali staricu koja ih je nahranila. Ali ta dobra, stara žena nije bila tako dobra kako se činilo na početku. Dječak ju je uhvatio kako ispred kuće oštri sjekiru i kuje planove kako će ih ubiti i ispeći. Brzo se vratio u kuću i na ulazu dočekao staricu s palicom, kojom ju je snažno udario, a potom ubio sjekirom koja joj je ispala iz ruku. Njezina se krv pretvorila u slap.

Početak staze prema vidikovcu na slap ujedno je i mjesto gdje se mnogi rafteri počinju spuštati čamcima niz Soču. Od ceste pored mosta vodi strma staza kroz šumu do vidikovca s kojeg se pruža najbolji vidik na Boku. Prvi dio slapa obrušava se kao velika vodena zavjesa, a donji se slijeva preko kamenih kaskada. S tog se vidikovca zapravo ne vidi čitav slap, a unatoč visini, ne djeluje posebno imponzantno. Još kad se sjetim stare gospođe koja je nahranila djecu koja su je u znak zahvalnosti pretvorila u slap, izgubim volju za traženjem boljeg vidika i vraćam se prema cesti.

DAMIR ŠANTEK

Izvor Soče

Kekčova domačija i pogled na Prisojnik

Cijeli je kraj prepun »Napoleonovih mostova« (to je kao kad bi se svi mostovi izgrađeni za vrijeme Jugoslavije zvali Titovi mostovi, pa poslije Tuđmanovi, Mesićevi, Kolindini). Jedan nevelik »Napoleonov« most nalazi se na rječici Nadiži, a zanimljiv je po tome što vodi ni od kuda nikamo. Ni s jedne njegove strane nema nikakve ceste. Kako je Soča vrlo hladna, Nadiža, koja je nekoliko stupnjeva toplija, omogućuje ugodno kupanje, a jedno od tih mjesta nalazi se upravo malo prije toga mosta. Ime Nadiža vrlo je zanimljivo jer mi zvuči nekako bosanski, u svakom slučaju, drugačije od ostalih slovenskih toponima. Popodnevno kupanje u toj rijeci, koja prolazi i kroz Italiju, pod imenom Natisone, pravi je melem za dušu i tijelo. Omogućuje da se isperu sva sol i znoj skupljeni tijekom dana, da se temperatura tijela spusti ispod normalne tjelesne temperature, da se žile u tijelu stisnu i da se nekako presiječe dan.

Vjerojatno najljepši i najmističniji slap toga kraja nalazi se na rječici Kozjaku. Istoimeni slap spušta se kroz uzak procjep, koji se tek malo širi

prema nebu u ovalan prostor s minijturnim jezercem. Izvanredan sklad svjetlosti koja prodire kroz taj procjep u kamenu, praktički crne stijene koje su uvijek u sjeni, bijele trake vode koja se spušta u smaragdno jezerce i tamnog šljunka koji se nalazi na njegovoj obali daje prizoru mističnu dimenziju kakva se može vidjeti na svetim slikama u crkvama. Do drvenog vidikovca na Kozjak može se doći suhih nogu, ali ako želite sići do jezera, morat ćete u Kozjaku smočiti noge. Pješačka staza započinje u Kobaridu i put prvo vodi uz Soču, pa onda uz Kozjak i traje u jednom smjeru oko pola sata. Putem se prolazi pored još jednog Napoleonova mosta, ispod kojeg se nalazi slap Mali Kozjak.

Kod Tolmina, zapravo iznad Zatolmina, skrivaju se Tolminska korita, još jedan fascinantan kutak prirode, u kojem se nalaze dubok klanac, Hudičev most, Dantejeva jama, Medvedova glava i ušće Zadlaščice u Tolminku. Do klanca se stiže tunelom probijenom u stijeni. Ovdje se smaragdnozeleno Tolminsko spušta kroz uzak prolaz vječno mrokroga, uglačanoga, sjajnoga, crnog

Napoleonov most na rječici Nadiži

kamenja, mjestimično obrasloga mahovinom i paprati. Svjetlost se probija u uskim tragovima, gotovo svakog trenutka pod nekim drugim kutom. Iznad Tolminke nadvio se Hudičev most, koji svojim imenom (vražji) zaziva sasvim drugačiji izgled, no objašnjenje je da je to tipičan naziv za mostove koji nadsvođuju divlje, duboke klance i rijeke. Medvedova glava stijena je slobodnog oblika, koja neke podsjeća na medvjedu glavu, a koja je pala s visine i zaglavila se između stijena što omeđuju rijeku Zadlaščicu, tvoreći nevjerojatan prirodni most.

Dante Alighieri nikad nije bio u »svojoj« jami, koja se zapravo zove Zadlaška jama. Na ulazu u špilju zatekli smo zatvorena željezna vrata, pa smo se samo popeli do njezina ulaza, ali ako u nju nije ušao Dante, očito je da ni nama nije bilo suđeno da je doživimo kao jedan od krugova pakla kojim bismo se mogli spustiti sve do njezina dna, gdje je vjerojatno najhladnije (za razliku od Danteova pakla, gdje je zasiurno toplije). Međutim, iznad Tolmina nadvilo se brdo na kojem se nalaze ostaci stare utvrde

imena Kozlov rob. U njoj je Dante 1319., kao gost akvilejskog patrijarha Pagana della Torrea, proveo neko vrijeme te je imao priliku uživati u ljepoti tih krajeva. Do Kozlova roba može se popeti iz Zatolmina kratkom šetnjom od oko pola sata. Mjesto omogućuje uživanje u vidiku na Tolmin, cijelu dolinu koja se pruža prema Kobaridu i na okolne vrhove, kao što je vrh Na gradu, koji se nalazi na granici s Italijom. Na vrhu su slovensko-talijanski granični stupovi, a vidik s njega seže sve do Jadranskog mora. S druge se strane nalaze brojni rovovi iz Prvoga svjetskog rata, ostaci vojarni iz doba Jugoslavije, i sve to spada u Muzej na otvorenom Kolovrat.

I tako su rat i mir, kao i život i smrt, isprepleteni između huka vjetra što fijuče okolnim vrhovima i glasnog romorenja kapljica što se razbijaju o stijene koje im se nađu na putu, jer kao što planine ne mogu zaustaviti vjetar, i kao što stijene ne mogu zaustaviti vodu, tako ni ratovi i smrt ne mogu zaustaviti novi život, koji se uvijek ponovno rađa u tom malom, ali lijepom kutku Slovenije.

Skriveni krajobraz očaravajuće ljepote

Pohod na Vasojevički Kom i Prokletije u Crnoj Gori

Vitomir Murganić, Karlovac

Putovati, iskusiti i naučiti: to je živjeti.

Tenzing Norgay

Jedino neupitno bilo je da nastavljamo tradiciju godišnjih pohoda u neka od balkanskih gorja. Nakon završetka pandemije korone otvarale su nam se razne mogućnosti. Albanija nam se nekako činila najzanimljivijim odredištem.

Cilj nam je bila sjeverna Albanija, konkretno dolina Teth. Već u veljači i ožujku stupili smo u kontakt s nekoliko albanskih vodiča, no to, na našu žalost, nije dalo željene rezultate. Naime, nitko od njih nije nam želio ili mogao jamčiti organizaciju i vođenje naše ekipe u željenom terminu. Nakraju smo odustali od Albanije i okrenuli se Komovima i Prokletijama u Crnoj Gori.

Moj stari prijatelj Goran Šibalić iz Žabljaka preporučio mi je vodiča Esada Redžematovića iz Plava. Esad nam je potvrdio da je u željenom terminu slobodan. Posebna je pogodnost što Esad

posjeduje terenac za sedam osoba, što se pokazalo punim pogotkom.

Na put krećemo rano ujutro. Svi smo još pomalo sneni, ali i puni očekivanja. Krećemo već poznatom rutom preko Slavenskog Broda, a granicu s Bosnom i Hercegovinom prelazimo neuobičajeno brzo. Zastajemo u Brodu, blizu Foče.

Cesta od Broda do Šćepan Polja, graničnog prijelaza preko kojeg se ulazi u Crnu Goru, pravi je izazov za vozače. Razmjerno sam često onuda putovao te imam dojam da je cesta svaki put u sve lošijem stanju. Most preko Tare ostao je isti, uzak je i ima samo jedan vozni trak. I opet imamo sreće: granicu prelazimo brzo. U navigaciju utipkavam Pitomine. Nudi nam se trasa koja ne vodi preko Durmitora. Istražujemo meni nepoznat prilaz do Pitomina. Cesta je u cijeloj duljini asfaltirana, ali vrlo uska. Srećom, nema

Vasojevički Kom (2461 m)

VITOMIR MURGANIĆ

Na Vasojevičkom Komu, slijeva: Mario, Goran, Branimir, Vesna, Elvir, Vito i Karolina

odviše prometa. Onih nekoliko automobila koje susrećemo, oprezno obilazimo. Ipak, ako vas put nanese u te krajeve, predlažem vam put preko Durmitora.

U kasnim poslijepodnevrim satima stižemo u Pitomine, k našim starim prijateljima. Planinarski dom Neviđeno ostao je jednak, ali iznenadio me je novoizgrađen katun blizu doma, gdje smo i noćili. Za vedre noći otvorio nam se nebeski svod u svoj svojoj ljepoti.

Put na Vasojevički Kom

Ustajemo rano i nakon odličnog doručka polazimo prema katunu Štavni, polaznoj točki za uspon na Komove. Putujemo cestom preko Đurđevića Tare, Mojkovca i Kolašina. Nakratko, tradicije radi, zadržavamo se u selu Mateševu.

U katun Štavnu stižemo poslije deset. Očekuje nas zahtjevan uspon u topao, ljetni dan. Cilj nam je Vasojevički Kom (2461 m).

Komovi su, uz Durmitor i Prokletije, treće najimpresivnije gorje u Crnoj Gori. Vrhovima koji dosežu gotovo 2500 metara Komovi paraju oblake i dominiraju jugoistočnim dijelom Crne Gore. Najviši vrh, Kučki Kom, visok je 2487 metara. Komovi se nalaze između crnogorsko-albanskoga planinskog lanca Prokletija, s kojim graniče na jugu i istoku, planine Bjelasice na sjeveru i rijeke Tare na zapadu. Tradicijski,

Komovi su planinski prostor s mnogo katuna, koje koriste Vasojevići i Kuci. Godine 2018. Komovi su zbog svoje ekološke važnosti te bogate flore i faune proglašeni parkom prirode.

Ne zna se točno kako su Komovi dobili ime, no postoji više objašnjenja. Pojedini istraživači tvrde da riječ kom potječe iz staroga sanskritskog jezika i da znači otok. Drugi pak smatraju da je ta riječ arapskog porijekla te da označava planinu, a ima i mišljenja da potječe iz staroslavenskog jezika te znači brijeg. Uza sve to, postoji i tvrdnja da je ime ilirskog porijekla.

Vasojevički Kom dobio je ime prema plemenu koje je obitavalo u podnožju planine. O Vasojevičkom Komu postoje mnoge priče i legende.

Staza počinje kod posljednjih katuna Štavne. Travnato-kamenitom stazom ubrzo napuštamo livadu i ulazimo u kratak sipar. Uspinjemo se uzanim puteljkom preko padine. S desne se strane otvaraju sve ljepši vidici prema Kučkom i Ljevoriječkom Komu. Staza se nastavlja u nekoliko uspona na manje uzvisine, nakon čega zaokreće ulijevo i sljedećih nekoliko stotina metara vodi gotovo pravocrtno uza strminu koja iziskuje oprezno kretanje.

Markirana staza nastavlja strmom, travnatom padinom i izlazi na prijevoj visok 2250 metara, gdje se otvaraju vidici prema dolini istočno od Komova. Rubnim dijelom prijevoja stiže se do stijena podno

vršnog dijela. Staza u nekoliko zavoja dolazi do jednog zahtjevnog dijela, gdje treba biti posebno oprezan. Obilazimo stijenu i ubrzo izlazimo na prostranu, travnatu padinu. Daljnji uspon do vrha travnatom padinom lagan je i siguran.

Vrh je kamenit i prostran, a obilježen je betonskom piramidom. S vrha se pružaju izvanredni vidici na okolna gorja, dolinu Štavnu i okolne katune.

Po toplom i sunčanom danu za uspon nam je trebalo tri sata. Nismo forsirali. Na vrhu se zadržavamo kratko. Vraćamo se uz pun oprez jer smo već prilično iscrpljeni. Do katuna Štavne stižemo za dva i pol sata. Umorni smo što od putovanja što od uspona i silaska po toplom vremenu.

Nakon kraćeg odmora nastavljamo put prema Gusinju, odnosno Eko katunu Rosi nadomak Vusanju. Dočekuju nas ljubazni domaćini, uz ispriku zbog manjeg nesporeda, koji zajednički rješavamo na obostrano zadovoljstvo. U međuvremenu sam kontaktirao Esada, našeg vodiča. Na njegov prijedlog mijenjamo plan za sutradan. Umjesto uspona na Zlu Kolatu, posjetit ćemo najprije Hridsko jezero i popeti se na Hridski krš.

Eko katun Rosi – »Stara kula« nalazi se u Vusanju, 18 km od Plava i Plavskog jezera, odnosno 6 km od Gusinja, a nudi smještaj s restoranom, besplatnim privatnim parkiralištem, zajedničkim salonom i vrtom te besplatnim Wi-Fi-jem. Smješteni smo u manjim sobama u staroj kuli i u skupnoj sobi u prizemlju, kao i u vrlo lijepim, trokrevetnim i četverokrevetnim bungalovima u alpskom stilu. Svaki bungalov raspolaže kupaonicom i omanjom terasom. Prekrasan vrt idealan je za blagovanje. To mjesto, s prekrasnim vidikom na okolne planine, idealno je za boravak ukoliko želite planinariti tim dijelom Prokletija. No, najbolji su dio superljubazno osoblje i vrlo kvalitetna hrana, na bazi domaće, tradicionalne kuhinje.

Hridsko jezero i Hridski krš

Nešto poslije osam sati kombijem odlazimo do Plava, gdje se ukrcavamo u Esadov terenac. Pratimo putokaze prema Hridskom jezeru, odnosno zaselku Babinom polju. Skrećemo na prvu makadamsku cestu desno (skretanje je označeno pločom »Hridsko jezero«) i nastavljamo vožnju 3 km do katuna Bajrovića.

Bajrovića katun nalazi se na prostranoj gorskoj livadi s nekoliko pastirskih stanova. Staza isprva prolazi livadom, a ubrzo zatim makadamskim putem zalazi u visoku borovu šumu, postupno se uspinjući. Put dalje vodi dobro ugaženom planinarskom stazom s nekoliko blažih uspona i silazaka te za nešto više od sat vremena stižemo u područje Hridskog jezera. Uživamo u prelijepom pejzažu i krećemo prema Hridskom kršu.

Hridsko ili Ridsko jezero jedno je od ljepših crnogorskih jezera (u izrazito jakoj konkurenciji), a neopravdano je zapostavljeno. Razlog je prije svega njegova lokacija. Od brojnih crnogorskih planinskih jezera, ono se nalazi na najvećoj nadmorskoj visini: 1970 metara. Nalazi se na sjeveroistočnoj strani Prokletija, u samoj blizini albanske granice, između vrhova Malog i Velikog Rida, a ispod vrha Hridskoga krša (2358 m). Prema narodnom vjerovanju, to su lijepo planinsko jezero u osami Prokletija nekada davno vile učinile ljekovitim. Čak ga i danas u plavskom kraju posjećuju djevojke i žene ostavljajući komade nakita, uz molitve vilama za sreću. Vjeruje se da kupanje u tom jezeru donosi ženama ljepotu, zdravlje i plodnost.

Od Hridskog jezera planinarska staza dijelom vodi preko kamenjara, a zatim izlazi na veći travnati proplanak i dalje vodi preko njega dobro ugaženom stazom. Odatle do prijevoja ispod Hridskoga krša vodi strma staza, koja nije teška jer nema težih tehničkih detalja, i koja u kratkim zavojima izlazi na prijevoj. Na prijevoju skreće ulijevo i nastavlja se po grebenu, umjereno dobivajući na visini, sve do vrha. Za uspon nam je trebalo sat i dvadeset minuta.

Nakon silaska nagrađujemo se kupanjem. Zasad nemam informaciju je li se legenda o Hridskom jezeru odrazila na kupače. Začudilo me je što je na jezeru bilo mnogo posjetitelja.

Zla Kolata

Naš su sljedeći cilj Prokletije, planinski masiv u istočnom dijelu Crne Gore i sjevernoj Albaniji. Ime mu upućuje na netaknutu divljinu, nepristupačne vrhove, zastrašujuće litice i misteriozna jezera, prije nego na kakvu kletvu.

Katuni na okolnim planinama mjesta su za odmor i okrjepu na putu, ali i prilika da živite drevnim životom stočara nomada, otkrijete kako

nastaju legende i zašto su Prokletije – svijet mimo svih planinskih svjetova.

Među najviše vrhove Prokletija spadaju tri Kolate. Riječ je o trima vrlo lijepim vrhovima, s predivnim, panoramskim vidicima: Zla Kolata (2534 m), Dobra Kolata (2526 m) i Ravna Kolata (2556 m). Prve su dvije na granici Crne Gore i Albanije, dok je Ravna Kolata u Albaniji. Zla Kolata (albanski: Kollata ë Keqe), što bi u prijevodu, ako je vjerovati Googleovu prevoditelju, značilo »loša kolata«, najviši je vrh Crne Gore. Zbog tradicije, službeno se najvišim vrhom Crne Gore smatra Bobotov kuk (2522 m) na Durmitoru.

Ustajemo rano. Nažalost, dio društva odlučio je ostati u kampu. Mi ostali krećemo prema katunu Zarunici, polaznoj točki za uspon na Zlu Kolatu. Inače, polazna točka za one koji dolaze osobnim automobilom jest džamija u Vusanju. Mi smo ondje skrenuli lijevo na lošu asfaltnu cestu, kojom idemo dva kilometra do katuna Zarunice. Naš vodič Esad, poznajući stanje na terenu, prevezao nas je izrazito lošom, novoprobijenom šumskom cestom još kilometar do mjesta gdje ostavljamo terenac. Dan je oblačan i prohladan, idealan za planinarenje.

Dobro ugaženom stazom nakon stotinjak metara stižemo do izvora, gdje dopunjavamo zalihe vode. Staza nastavlja desno. Markacije su loše ili ih nema. Put vodi preko livada i nekoliko lako savladivih kamenih barijera. Ubrzo se dio nemarkirane staze križa s dobro ugaženim planinarskim putem, na koji treba skrenuti desno. Nakon dvjestotinjak metara stiže se do prostrane livade. Krećemo desno, dobro ugaženom, mjestimično kamenitom planinarskom stazom, polako dobivajući na visini. Pored ledene pećine stižemo na prijevoj Preslopit (Qafa e Preslopit). Riječ čafa (qafa) na albanskom jeziku označava prijevoj ili sedlo. Donde nam je trebalo sat i pol.

Budući da je dan oblačan, procjenjujemo da nam ne treba toliko vode (četiri litre po osobi), pa uza stazu, iza povećе stijene, ostavljamo dio zaliha vode. Odatle zapravo započinje zahtjevniji dio uspona, pa treba oprezno hodati. Po pretežito kamenitoj stazi, uza sniježnicu, izlazi se na manju zaravan. Dalje je staza strma, a na pojedinim mjestima i prilično eksponirana. Nakon oštrog uspona izlazi se na sedlo između Zle i Dobre Kolate. Na tom smo sedlu skrenuli udesno. Slijedi

VITOMIR MURGANIĆ

Na najvišem vrhu Crne Gore Zloj Kolati

petnaestominutni uspon travnatom padinom po dobro ugaženoj stazi do vrha Zle Kolate.

Vidici s vrha izvanredno su lijepi. Jako se dobro vide ostali dijelovi Prokletija, sa svim važnijim vrhovima. Posebno su nam blizu Dobra i Ravna Kolata, ali nećemo se ovaj put na njih penjati.

Do vrha nam je trebalo tri i pol sata hoda. Ne zadržavamo se predugo na vrhu. Vrijeme koristimo za odmor i ručak iz ruksaka. Nakon fotografiranja ponosni krećemo nizbrdo.

Budući da smo imali slobodno poslijepodne, otišli smo u Gusinje u kupnju i razgledavanje mjesta. Gusinje se nalazi u jugoistočnom dijelu Crne Gore, na oko 920 m, blizu granice s Albanijom, na obalama rijeka Vruje i Grnčara. Stoljećima je križanje karavanskih putova i trgovačko središte. Danas je Gusinje stjecište mnogih planinara i ljubitelja ekstremnih sportova, ali i mjesto očuvanja autentične kulture i domaće kuhinje. U urbanom središtu sačuvan je orijentalni šarm, a dojm, osim čaršije i džamija, pridonose i kule te stare kuće s lijepim dvorištima. Sela u ravnici privlače mješavinom staroga i novoga. Idilični pejzaži uokvireni su stamenim zidovima visokih planina, sa snježnim udolinama i u kolovozu. Seoski mir i ljepota prijaju i oku i duši!

Bogićevica – vrh Maja ë Ropës

Bogićevica (albanski Bogiçevica) je planinsko područje u Prokletijama, na tromedi Albanije, Crne Gore i Kosova. Duga je 15, a široka 10

Maja ě Ropės (2502 m)

km. Mnogi su vrhovi viši od 2000 metara, a dva najviša, Marijaš (2533 m) i Maja ě Ropės (2502 m), nalaze se na području Kosova.

Na planinama Bogićevice nema stalnih naseља, ali mnogo je katuna, koji se u pravilu nalaze na granici šume i planinskih pašnjaka. U tome području nema ni mnogo prometnica, pa su, unatoč blažem reljefu nego što je to onaj u zapadnim Prokletijama, vrhovi Bogićevice razmjerno nedostupni.

Kombi ostavljamo na parkiralištu gradskoga kupališta na Plavskom jezeru. Već je vruće i prava najava dana kakav nas očekuje. Ukrucavamo se u terenac i vozimo prema Babinom polju, do kojeg navodno vodi asfaltni put. Ako ga je nekoć i bilo, danas mu više nema ni traga. Naime, vozimo se izrazito lošim makadamom, mjestimice jedva prohodnim i za terensko vozilo. Za više od sat vremena stižemo do katuna Bogićevice, a nakon još jednog kilometra do Hodžine ravni, gdje ostavljamo automobil. Staza vodi ulijevo i blago se uspinje, tek mjestimično nešto strmije, do prijevoja zvanog Bogićes.

Na prijevoju kratko zastajemo radi odmora, a potom nastavljamo uspon nešto strmijom planinarskom stazom do grebena. Nakon izlaska na greben staza blagim usponom vodi na vrh, na koji stižemo za nešto više od dva sata. Vrh je travnata ravan, a označen je omanjom hrpom kamenja. S vrha se pružaju predivni vidici na okolne doline i

vrhove. Posebno je impresivan greben koji se pruža od Tromede do Đeravice, najvišeg vrha Kosova. S druge strane vidik privlače Pčelinji krš i Pasji vrh. Moram priznati da mi je to bio jedan od najlakših, ako ne i najlakši uspon na vrh viši od 2500 metara.

Nakon kraćeg odmora vraćamo se do terenca, do kojeg stižemo za nepuna dva sata. Slijedi dosadna vožnja do Plava. Dio društva ostaje kupati se u Plavskom jezeru, a mi ostali razgledavamo Plav. Smatra se da je mjesto dobilo ime po rimskom imperatoru Flaviusu (Phlavius) u vrijeme kada je to područje bilo pod upravom Rimljana. Plavsko područje obiluje jezerima, od kojih je najpoznatije Plavsko jezero. To je ledenjačko jezero, jedno od najvećih i najljepših na tim prostorima. Plav se može pohvaliti i kraškim izvorima, od kojih treba izdvojiti Alipašine izvore. Kulturno je nasljeđe Plava raznoliko: stara knjižnica, stara džamija, manastir svete Trojice u Brezovevici, Redžepagića kula i džamija Sultanija samo su dio bogate kulturne baštine toga grada.

Maja ě Can

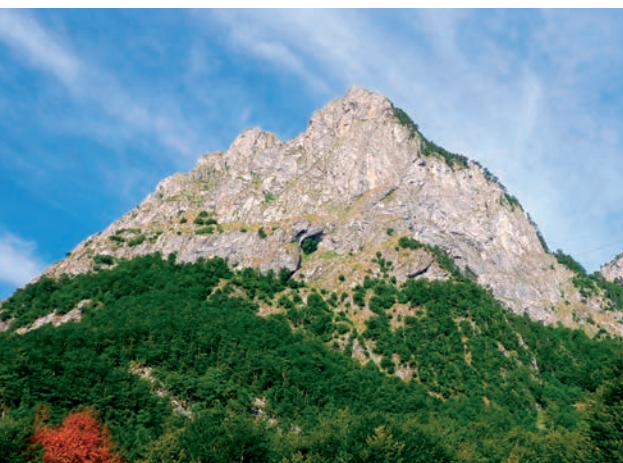
U dogovoru s Esadom, odabrao sam za naš sljedeći cilj vrh Maja ě Can (1876 m). Prvotni je plan bio da idemo na Pasji krš i Pčelinji vrh na Bogićevici. Na ulazu u dolinu Grebaje plaćamo ulaznicu za Nacionalni park, tri eura po osobi. Nastavljamo kombijem pored nekoliko restorana i vikendica, gotovo do kraja doline.

Dolina je okružena velikim brojem vrhova, među kojima se izdvaja nekoliko tehnički najzahtjevnijih – Očnjak i Karanfil Ljuljaševića. Pravi su užitek za sve ljubitelje planinarenja tehnički i kondicijski manje zahtjevni vrhovi Maja ě Can, Popadija, Talijanka, Karaula i mnogi drugi. Osobito je dojmpljiva južna strana Maja ě Can, koja se izdiže 600 metara okomito i dominira iznad doline Grebaje.

Putokaz nas upućuje na stazu prema Talijanki i Popadiji. Uspón započinjemo širokom planinarskom stazom, a zatim nakratko hodamo podnožjem manjeg sipara. Nakon toga slijedimo stazu koja vodi kroz šumu. Ubrzo se uspinjemo suhim koritom potoka Valušnice, skrećemo oštro desno uz nekoliko zavoja te izlazimo na široku planinarsku stazu. U nastavku uspona staza vodi u širokim zavojima kroz visoku bukovu šumu, što je prava blagodat u ljetnim mjesecima.

Nakon nešto više od sat vremena laganog hoda izlazimo iz šume na široku travnatu zaravan okruženu visokim grebenom te vrhovima Popadije i Talijanke. Ovdje je i raskrižje planinarskih putova, označeno na povećoj kamenoj stijeni. Desno se odvaja put za Popadiju, a lijevo na Maja ě Can. Od ovog račvanja skrećemo lijevo na stazu po kojoj nastavljamo nakratko po rubu udoline, zatim slijedi nešto strmiji uspon travnatom padinom sve do izlaska na vrh. Na vrh smo se uspjeli za dva i pol sata.

Vrh Maja ě Can (1876 m) poznat je kao jedan od najboljih vidikovaca na tom području.

Maja ě Can (1876 m)

VITOMIR MURGANIĆ

Fascinirajući su vidici na Popadiju, Talijanku, Karaulu i Vezirovu bradu, no zasigurno je najupečatljiviji vidik na vrhove Karanfila.

Po povratku u dolinu Grebaje počastili smo se ovčjim pršutom, kajmakom i drugim domaćim specijalitetima. Ako vas put nanese u tu dolinu, nemojte propustiti posjetiti neki od restorana. S njihovih terasa pružaju se nezaboravni vidici na taj dio Prokletija.

Bandera na Visitoru

Za posljednji smo dan ostavili najkraći uspon – na vrh Banderu (2211 m) na Visitoru. Visitor je još jedna prelijepa crnogorska planina! Već se čini dosadnim što stalno upotrebljavam takve pridjeve za crnogorske planine, ali ne mogu se suzdržati. Inače, o nastanku toponima Visitor postoje različite teorije: jedna govori da naziv dolazi iz predslavenskog razdoblja. Druga zastupa stajalište da je ime slavenskog podrijetla (strmi, okomiti – branik), a postoji i objašnjenje da je ime vlaškog porijekla.

Kombi ostavljamo u Pepiću (nom. Pepiće), na cesti Plav – Murino. Nastavljamo terencem po prilično lošem makadamu i za nešto više od sat vremena stižemo do katuna Mramorja (1857 m).

Staza počinje kod posljednje kolibe. Blagim usponom stiže se do prijevoja s kojeg se otvara izvanredan pogled na vrh Visitora. Vrh pred nama je strm, travnat i do njega treba savladati 300 metara uspona. Markirana se staza s prijevoja blago spušta na prostranu zaravan pod vršnim dijelom. Gromada vrha stalno je vidljiva. Početak završnog uspona jasno se uočava, nakon čega počinje strm uspon – prvo padinom ukoso i ulijevo, do ruba istočne strane vrha Visitora, a onda gotovo pravocrtno lijevim obodom travnato-kamenite padine, do samog vrha. Vrh je travnat, prostran i siguran za posjetitelje. Za uspon nam je trebalo sat i dvadeset.

S vrha se pruža izvanredan vidik na Plav, Plavsko jezero, Zeletin, Greben, vijenac planina od Trojana preko Prokletija, Bogićeviću, na Pčelinji i Pasji vrh, Marijaš, Starac, Žuti kamen, Đvojački krš, Čakor, Komove, Tornu, Bjelasicu, a za lijepa vremena čak do Durmitora. Ne zovu ga bez razloga srcem Crne Gore.

Dan je prelijep, sunčan, ali ne prevruć. Posljednji dan zaključili smo posjetom dolini

Vrh Bandera (2211 m) na Visitoru

Ropojane i ponoru rijeke Grilje. Nakon razgledavanja doline nagrađujemo se zakuskom u vidu sirom punjenih paprika i specijaliteta kuće, zvanog fli, koji se sastoji od više slojeva nalik na palačinke, premazanih vrhnjem i posluženih s kiselim vrhnjem i maslacem.

Sutradan se opraštamo od ljubaznih domaćina i krećemo prema Kolašinu, našem već tradicionalnom odredištu kad god se nađemo u tom dijelu Crne Gore. Kolašin je grad na rijeci Tari, središte zimskog turizma. Smjestio se na 965 m nadmorske visine i zato su u njemu temperature niže, a one ljeti izrazito gode bjeguncima s vruće obale i onima koji se groze gužve. Zimske temperature spuštaju se i do -25°C , što obećava mnogo snijega, zahvaljujući kojem je mjesto postalo popularan skijaški centar. Zaravan u kojoj se nalazi okružuju šume i kamene litice Bjelasice i Sinjajevine. Rijeka Tara, koju nazivaju suzom Europe, tuda nastavlja ka sjeveru prema Pljevljima i Šćepan Polju.

Kolašin baštini tradiciju grada koji su osnovali Turci u 17. stoljeću kao obrambenu utvrdu od uskoka s Brda (Crne Gore) i Hercegovine. Ostaci nekadašnje tvrđave i danas su vidljivi. Poslije epskih borbi protiv Turaka, 1878. pripao je Crnoj

Gori. Legenda kazuje da je prvo ime grada bilo Kol i šen, što na albanskom znači sveti Nikola. Iako su u njemu nekoć živjeli Crnogorci, poslije su ga zauzeli Albanci katolici, koji su potom usvojili crnogorski jezik i pravoslavnu vjeru.

Nakon kraćeg razgledavanja grada, kupnje suvenira i još ponečeg, otišli smo na ručak u restoran Konoba. Vjerujem da vas ime asocira na konobe na našoj obali, ali to nije takav objekt, već omanja drvena kućica u središtu Kolašina, s prekrasnom terasom. Na jelovniku su samo domaći specijaliteti, po umjerenim cijenama.

Na povratku nakratko zastajemo u Crnoj podi, jednoj od posljednjih prašuma u Europi, te radi fotografiranja na mostu na Đurđevića Tari. U ranim poslijepodnevrim satima stižemo u Žabljak, gdje nas dočekuje posvemašnji metež. Ubrzo odlazimo u Pitomine na večeru i počinak.

Premda sam već nekoliko puta posjetio Prokletije, svaki put otkrivam nešto novo, nešto nesvakidašnje, nešto što nisam vidio. Pa i ona mjesta koja sam posjetio izgledaju mi nova i zanimljivija. Rekao bi netko da je to »žal za mladosti«. Pa neka je i tako. Nadam se da ću imati prilike još koji put doći u Prokletije.

Konjuh planinom

Sandra Drmić, Đakovo

*»Konjuh planinom, vjetar šumi, bruji,
lišće pjeva žalovite pjesme...
Borovi i jele, javori i breze,
svijaju se jedan do drugoga.«*

Miloš Popović-Đurin

Za Konjuh kažu da je najljepša planina sjeveroistočne Bosne. Greben planine ima oblik potkove i njime mami uzdahe posjetitelja. Dug je 30 km. Prirodna je vododijelnica nekoliko manjih tokova. Najviši je vrh Veliki Konjuh, visok 1328 metara. Konjuh je blizu Tuzle i do njega se može jednostavno doći automobilom. Hidrografski obuhvaća u sjevernom dijelu područja rijeke Oskove, južnom Drinjače te slivove Karabanje i Velike Zlaće. Topografski pripada brdsko-planinskom području, s nadmorskim visinama od 300 do 1328 m. Ukupna površina zaštićenog dijela planine veća je od 8000 ha. Područjem dominiraju šume velike biološke raznovrsnosti. Posebno su lijepi dijelovi s bijelim i crnim borom. Bogate šume omogućuju opstanak velikog broja životinjskih vrsta.

Poseban je ekskluzivitet i vrijednost toga prostora prisustvo tetrijeba gluhana (*Tetrao urogallus*), proriježene i ugrožene vrste. Njegova je pojavnost potvrda da još uvijek postoje izvorna, netaknuta staništa. Mi smo obišli tek djelić planine.

Kad se na planinarenje polazi iz Đakova, samog srca Slavonije, treba dobro potegnuti da bi se stiglo do nekog brda, gore ili planine. Svako putovanje do udaljenijih odredišta dobro je organizirati kao višednevni izlet, barem dvodnevni. Obilazak Konjuha bio je upravo takav. Dvodnevni izlet, mala skupina, svi članovi PD-a Đakovo.

Bandijerka

Na zapadnim obroncima Konjuha nalazi se planinarski dom Javorje, koji je dobio ime po grebenu

Bandijerka

koji se izdiže povrh njega. Njegov je najviši vrh Bandijerka (1209 m). Krenuli smo iz Đakova u subotu, rano ujutro, i nakon nekoliko sati vožnje stigli do doma. Završni dio ceste je makadam i dobro je imati povišeni automobil planirate li se dovesti do doma. Kula, domaćin planinarskog doma, u pravom je smislu riječi domaćin: jedi i pij koliko hoćeš... sve se zbraja, a tek nakraju plaća.

Ostavljamo automobile na parkiralištu, preobuvamo se, uzimamo ruksake i krećemo na Bandijerku. Malo se kilavimo, teško nam se pokrenuti. Kasna se jesen već dobro osjeća. Drveće se naveliko odmara, bjelogorica je odbacila lišće, osjeća se vlaga, a sunce kao da razmišlja hoće li se probiti kroz oblake ili neće. Jesen je obojila čitav krajolik svojim bojama. U početku hodamo makadamom, zatim slijedi nešto malo penjanja s pomoću sajli. Staza je dobro markirana.

Na vrhu oduševljenje! I kolikogod do njega bilo teško, nakon uspona sklizne ti breme s ramena. I kad me netko pita: kako ti se dâ, odgovaram: kako mi se ne bi dalo! Vidikom punim dušu poput najbržeg punjača.

Zadržali smo se na vrhu neko vrijeme i šuteći upućivali poglede daleko, daleko, koliko je god vid omogućavao, a onda je slijedio povratak u dom. Kada dođete u Bosnu i Hercegovinu, boraviti, noćiti u domu i družiti se s domaćinima, to je neka druga dimenzija. Neusporedivo je to s noćenjima u domovima na zapadu. I kolikogod

bilo skupina, i bez obzira na to odakle bile, ondje planinari, ali i svi ostali gosti, dišu kao jedan. Što je za stolom jednima, ponuđeno je i drugima. Moje je i tvoje, a naše vaše. Pjesma se ori. A prvi je dan bio tek uvertira za sutrašnju veliku, kružnu turu Konjuhom.

Drugi dan, uspon na vrh

Cijela današnja tura, od Zobika preko Varde (791 m), Maloga Konjuha (1191m), Velikoga Konjuha (1328 m), Zidina (1180 m), pa sve do Zobika, unutar je zaštićenog pejzaža Konjuha – koji se u širem geografskom smislu nalazi u središnjem dijelu planine.

Odabrali smo kružnu stazu, koja velikim dijelom vodi grebenom. Volim grebenske planinarske staze. Otvoren vidik na obje strane, vidik nepregledan. Staza se uvija ispred tebe, zakreće, i kako svrneš pogled, tako ona mili pred tobom, uzdiže se i spušta. Polazna je točka Zobik, a do njega smo došli regionalnom cestom Živinice – Banovići. Iz smjera Živinica odvaja se cesta prema izletištu Zlaći. Do Zobika stižemo tek oko 10 sati. Da bismo izbjegli sumrak, odnosno mrak na planini, trebalo je dobro isplanirati turu.

U Zobiku nas dočekuju naši domaćini Almedina Atić i Osman Tokić. Uvijek je lijepo planinariti i na planini se družiti s domaćim planinarima. Oni znaju uputiti na najljepša mjesta, svratiti nam pogled na nešto što najvjerojatnije ne bismo primijetili. Pričom nas vode planinom

Greben Konjuha

Na Malom Konjuhu

kroz različita godišnja doba i različite vremenske uvjete, u prošla i neka buduća vremena.

Predviđeno trajanje ture je od 5 i pol do 6 sati. Od 30 kilometara grebenskog puta, mi smo prešli oko 15. Uz nekoliko odmora, uspjeli smo sve prehodati u planiranom vremenu. Ali kako je rekla naša domaćinka, valja doći kada su dani duži te još više uživati u otvorenim vidicima koji se pružaju s obiju strana grebena, napraviti koji odmor više. Ne samo sjesti, nego i leći. Valja doći u proljeće, kada procvjeta bosanska perunika – *Iris bosniaca*. Jer, ono što je Golica sa sunovratima Sloveniji, to je Konjuh s perunikama Bosni i Hercegovini. Bogata vegetacija crnogorice, javora, bukve i hrasta, trava, livadskog cvijeća i ljekovitih trava prekriva obronke.

Vrh Varda prvo je odredište na kojemu smo napravili pauzu. Kava, kafa, crna, turska, bosanska, nije bitno. Ukusna je. Na suprotnoj strani grebena vidimo Zidine, na koje ćemo stići za nekoliko sati. To je, kažu, jedan od lakših uspona. Slijede Mali i Veliki Konjuh. Sa Zidina se vidik prema jugoistoku penje sve do vrhova Maglića, s druge se pak strane spušta do panonske ravnice.

Na vrhu Velikom Konjuhu nalazi se vojarna. Dio prostora omeđen je visokim ogradama i treba

znati kako ih zaobići ne bi li se došlo do oznake vrha. Dan je predivan. Oblaka nema. Iako je studeni, hodamo u kratkim rukavima. Na vrhu se izdižu visoke antene odašiljača, a podno njih je spomenik borcima palima u Drugom svjetskom ratu.

Valja se vratiti na Konjuh i poći na njega Djevojačkom stazom, posjetiti Djevojačku pećinu, poslušati legende o pećini i kazanu slapa gdje se združuju Karabanja i Velika Zlaća, potražiti izgubljeni kraljičin prsten il' djevojački mezar u pećini, piti iz izvora Muške vode i otkriti sve njezine moći i tajne. Legenda kaže da je nekada davno živio čovjek i u poznim godinama silno želio potomka. Svakoga je dana pio vodu s toga izvora. I dobi starac sina, a glas o moći vode proširi se.

U svakom slučaju, mi smo pronašli ono zbog čega smo došli, a to su mir i energija za sljedeće dane. Upoznali smo nove drage ljude i ostvarili nova prijateljstva, koja i dalje traju. A da se Tuzlaci imaju čime dičiti i hvaliti – imaju, jer planina je svojim domaćima, a i gostima, podstrla svu ljepotu. Ono što je još ljepše jest doček i dobrodošlica domaćina, od kojih imamo štošta naučiti.

Seminar o digitalnom topografskom snimanju speleoloških objekata

U Lovranskoj Dragi održan je 24. i 25. veljače seminar o digitalnom topografskom snimanju speleoloških objekata. Organizirala ga je Komisija za speleologiju HPS-a, a domaćini su bili SU Estavela iz Kastva i Javna ustanova Park prirode Učka, koja je ustupila na korištenje Dom za mlade u Lovranskoj Dragi.

Sudionici su se počeli okupljati već u petak, u večernjim satima, a seminar je službeno započeo u subotu, u 9 sati, blokom predavanja koji je obuhvaćao uvod u digitalno topografsko snimanje i korištenje DistoXa, primjenu softvera TopoDroid i Qave za crtanje speleoloških objekata te Android uređaja koji se mogu koristiti za tu svrhu, uz prikaz tipičnih strategija topografskog snimanja speleoloških objekata. Nakon predavanja slijedio je praktični dio seminara. Polaznici su podijeljeni u dvije skupine, a unutar skupina u parove. Dok je jedna skupina uvježbavala ispravno kalibriranje DistoXa ispred Doma za mlade, druga je započela s digitalnim topografskim snimanjem pećine Oporovine, nedaleko od Lovranske Drage. Kad su završile svoje zadatke, skupine su zamijenile uloge.

U nedjelju je program seminara započeo praktičnim radom u skupinama na temu izvoza podataka iz TopoDroida radi daljnje obrade u programima za obradu nacрта i obradu podataka prikupljenih topografskim snimanjem speleoloških objekata. Nakon praktičnog rada za računalom predstavljeni su program Survey Scraper, za automatiziranu obradu snimljenih podataka, te program za obradu speleoloških nacрта cSurvey i njegove mogućnosti u kombinaciji s TopoDroidom. Prikupljeni su izvezeni podaci digitalnoga topografskog snimanja pećine Oporovine,

ANITA TROJANOVIC

Rad u TopoDroidu

a zatim je, radi usporedbe, pripremljen kolaž svih izrađenih nacрта. Snimljena je zajednička fotografija svih sudionika te je u 14 sati seminar službeno zaključen. U okviru seminara bili su osigurani lagan ručak i večera tijekom subotnjeg programa te nedjeljni doručak za sve sudionike.

Na seminaru je sudjelovalo 26 polaznika iz 9 speleoloških udruga te 10 instruktora/demonstratora i 3 logističara. Pećina Oporovina i prostor Doma za mlade u Lovranskoj Dragi pokazali su se kao izvrsna mjesta za održavanje seminara.

Dino Grozić

Sudionici seminara o digitalnom topografskom snimanju speleoloških objekata

Izložba o Slovenskoj planinarskoj transverzali u Rijeci

U subotu, 17. veljače, otvorena je u Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku u Rijeci izložba posvećena 70. obljetnici Slovenske planinarske transverzale (Slovenske planinske poti), s osvrtom i na Hrvatsku planinarsku obilaznicu. Izložbom je predstavljena tradicija popularne Slovenske planinarske transverzale, a na dva panoa bila je na sličan način sažeto predstavljena i Hrvatska planinarska obilaznica.

Na otvorenju izložbe uvodno su govorili predsjednica SKD-a Bazovica Jasmina Dlačić i voditelj Planinarske sekcije toga društva Darko Mohar, a zatim je o suradnji Slovenskog doma u Rijeci i Slovenskoga planinarskog muzeja govorio direktor Muzeja Aljaž Pogačnik, o samoj izložbi autori Barbara Kelher iz PZS-a te Matjaž Podlipnik iz Muzeja, a o suradnji hrvatskih i slovenskih planinara Marija Kuhar u ime PZS-a i Igor Eterović u ime HPS-a. Večer posvećena kulturnom prazniku i mjesecu kulture u Sloveniji zaključena je nastupom Igralske skupine iz Drežnice iznad Kobarida, njihovom komedijom »Pridi gola na večerjo«, autora Marca Capolettija. Darko Mohar

izleta za 150 godina organiziranog planinarstva u Hrvatskoj«, obilježavaju obljetnicu organizirajući 150 izleta, događaja i proslava. U zajedničkom kalendaru planiranih akcija PD Zanatlija zastupljen je sa šest izleta: ZimBa u veljači; Pohod Baranjskom planinarskom obilaznicom, Bansko brdo (Popovac – Batina) u ožujku; Podunavski pješački put, Aljmaš – u travnju; Pohod planinarskom obilaznicom dr. »Andrija Štampar« u rujnu te Planinarski divani i Zimski uspon na Papuk u prosincu.

Dugo očekivana subota 10. veljače, kada je planirana ovogodišnja ZimBa, osvanula je sunčana. Na polazno mjesto kraj Svetišta Marije Lurdske na cesti između Kamenca i Popovca pristigli su uz domaćine planinari iz još osamnaest planinarskih društava: iz Karlovca, Slunja, Zagreba, Svetog Ivana Zeline, Đurđevca, Virovitice, Slavonskog Broda, Orahovice, Kutjeva, Požege, Našica, Andrijaševca i Đakova, sveukupno 154 planinara. Kakva simbolika: 150 godina, 150 izleta i oko 150 planinara na pohodu!

Tako su iz većih i manjih prijevoznih sredstava počeli pristizati gusari, vikinzi, vitezi, krave, bubamare, kuhari... Ne biste vjerovali – pohodu se osobno pridružio i sam dr. Andrija Štampar, pristigao izravno iz svoga rodnog mjesta, Brodskog Drenovca.

Živopisna, šarolika kolona krenula je dijelom Baranjske planinarske obilaznice (BPO) preko Goldberga, odašiljača Belje, do najvišega vrha, Kamenjaka – »krova« Baranje, na 243 m nadmorske visine.

Vjerojatno nitko ni u snu ne bi očekivao da će vidjeti jednog *šeka* kako udara žig u dnevnik BPO-a. Jest da se kontrolna točka nalazi na Zlatnom brdu (Goldbergu), a znamo da šeiči vrlo cijene sve što je zlatno, ali ipak... Nevjerojatnim prizorima možemo pridodati i *ljubičasto-bijelu kravu* kako mirno šetucka surducima prema odašiljaču, *s prerano pristiglim proljećem*, kojemu su putem često otpadali cvjetići s kostima.

Odmor na Kamenjaku poslužio je za kasni doručak, obiteljsku fotografiju i utiskivanje žigova u planinarske dnevnike jer je Kamenjak odnedavno i kontrolna točka Hrvatske planinarske obilaznice. Možda bi se sudionici i dulje izležavali na travi da na vrhu nije bilo tako vjetrovito. Vjetar je dogurao neke zloslutne oblake, koji su zaklonili sunce, pa je vesela povorka pohitala natrag, kružnom stazom prema Svetištu i parkiranim vozilima.

Planinarska pokladna povorka uputila se naposljetku prema Domu kulture u Gajiću, gdje ju je dočekao kvalitetan i bogat planinarski grah. Malo je bilo čudno što je kuharu na leđima pisalo da je majstor za čobanac. Kako je način, red i običaj – uz poklade

Izložba u Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku

150 planinara na ZimBi za 150 godina planinarstva

PD Zanatlija iz Osijeka jedanaesti je put organizirao popularnu ZimBu – planinarski pohod »Zima u Baranji«, koji nakon hoda završava pokladnom zabavom pod maskama. »Zanatlijama« su se pridružili članovi još 18 planinarskih društava.

Ove godine Hrvatski planinarski savez raznovrsnim događanjima obilježava 150. obljetnicu organiziranog planinarstva u Hrvatskoj. Uz brojne središnje aktivnosti, planinarske udruge, u okviru akcije »150

idu i pokladnice (krafne), a i kuhano vino. Uz dobar zalogaj zasvirala je i dobra glazba. Nizali su se hitovi, od tamburaških do rokerskih, za svakoga ponešto. Maskare su dobile pojačanje u *barbikama*, *snjegovićima*, a našlo se tu i *jaje na oko*, koje nitko nije pojeo!

Čudima nema kraja: tri *stabla* napustila su šumu i priključila se šokačkom kolu. Odnikle se stvorila originalna *afganistanska dama* u izvornoj narodnoj nošnji. Ali to nije sve! Ubrzo se uz zvuke traktora i škrebetala pojavila povorka lokalnih lipi i strašni buša, praćenih

zvucima tambura i gajdi. Sviralo se, pjevalo, plesalo, ludiralo... kako već na fašangama i treba biti. Nakon malo zajedničkog ludiranja, bušarska je povorka nastavila dalje kroz selo, a planinari su nastavili zabavu u dvorani.

U kasnim poslijepodnevним satima maskirani su planinari krenuli svojim kućama, prepuni dojmova, uz obećanja kako će se vratiti i dogodine. I da završimo u pokladnom stilu: magarac bio tko se nagodinu ne pojavi na 12. ZimBi!

Ksenija Vilić

Maskirani planinari na pohodu ZimBa - Zima u Baranji

BRDO KNJIGA

3. festival knjiga i planina

ČETVRTAK, 16. 5. • Centar za mlade Bunker, Samobor

18:30 Otvaranje izložbe slika „Planine“

izlaže: likovna umjetnica Ana Ratković Sobota

19:30 SVEČANO OTVARANJE FESTIVALA – Promocija knjige „Planine / 'Mountains'“

Program povodom 150. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj
sudjeluju: Stipe Božić i Alan Čaplar, urednici knjige

20:30 Skrivena premijera

Glazbeni gosti večeri: PAVEL

PETAK, 17. 5. • Centar za mlade Bunker, Samobor

18:30 Predstavljanje novog zemljovida Samoborskog gorja

sudjeluju: članovi HGSS stanice Samobor

19:30 O blagu i ljudima na Velebitu i Zelengori – transhumantno stočarstvo u Dinaridima

sudjeluju: Maja Grgurić Srzentić, arheologinja; Ivo Lučić, novinar, publicist i karstolog; Marko Lorenzo Blaslov, fotograf

20:30 Okrugli stol „Slijedi školjke do knjige: Camino de Santiago“

sudjeluju: Boris Trupčević i Tomislav Birtić, 'peregrinosi' i autori knjiga koje su nastale na hodočasničkom putu Camino de Santiago; moderira Roman Simić, pisac i 'peregrino'

SUBOTA, 18. 5. • PP Žumberak / Centar za mlade Bunker, Samobor

09:00 Izlet u Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje

organizirani pješački izlet uz kulturni program za djecu i odrasle

18:30 Predstavljanje Cinehill Film Festivala

sudjeluju: Igor Mirković i Milena Zajović, organizatori festivala

19:30 Predstavljanje knjige „Bez daha“

sudjeluju: Darko Berljak, vođa hrvatskih himalajskih ekspedicija i autor tri knjige na temu Himalaje; Darija i Iris Bostjančić, prve sestre na svijetu koje su se zajedno popele na vrh Mount Everesta

20:30 Alpinističko predavanje: Viki Grošelj

O svojoj najnovijoj knjizi „Moje 33 ekspedicije“ i o svom alpinističkom putu govori jedan od najvećih slovenskih alpinista i autor deset knjiga.

NEDJELJA, 19. 5. • Samoborsko gorje

09:00 – 15:00 Kulturno uzdizanje na Samoborsko gorje

Neformalno druženje gostiju i posjetitelja festivala na pješačkoj turi u Samoborskom gorju uz kreativne pauze tijekom kojih će se čitati ulomci iz djela hrvatske planinske književnosti uz glazbenu pratnju.

Organizator: Libricon[®]

Festival
podržavaju:

Zagrebačka
županija

ŽUPANIJSKA
POSREDOVANJE
SAMOBOR

bim
sport

GRAD SAMOBOR

Suorganizator:

PUČKO
OTVORENO
UGOSTITELJSTVO
SAMOBOR

Večernji
list

TOP
RADIO

radio
samobor

afekt

GRUPA
DEKANSKIE

LYNX
the gallery

3

- 1. 4. Kroz kanjon Badnjevice na Uskrsni ponedjeljak**
Proložac – Ričice – Proložac
HPD Imotski, Imotski
- 1. 4. Uskršnji pohod**
Klanac Šokot, Kalnička gora
PD Kalnik, Križevci
- 1. 4. Uskršnji ponedjeljak na Sisolu**
Učka: Brseč – Sisol
PD Pljusak, Rijeka
- 6. 4. 8. Međunarodni planinarski pohod Hajdemo do Vrane**
Vrana, staza Hajdemo do Vrane, Pečina – Zamina
PD Belveder, Biograd na Moru
- 7. 4. 15. tradicionalni pohod na Zarin**
Brinje – Škamnica – Brinje
PD Škamnica, Brinje
- 7. 4. Proletni pohod Vinica – Martinščak**
planinarska kuća Mladen Polović – Vinica – Martinščak – Vinica – pl. kuća Mladen Polović
HPD Vinica, Duga Resa
- 13. 4. USPON NA KLEK POVODOM 150. OBLJETNICE ORGANIZIRANOG PLANINARSTVA U HRVATSKOJ**
Klek
Hrvatski planinarski savez, Zagreb
- 14. 4. Pohod Dragojlinom stazom na Okić**
Samoborsko gorje: Okić
HPD Željezničar, Zagreb
- 20. 4. 30. Rusov pohod na Medvednicu**
Medvednica: Bliznec – Njivice – Hunjka – Sljeme – planinarski dom Runolist
PD Nikola Tesla, Zagreb
- 20. 4. Cvjetne staze Ravne gore, proljetni pohod (crnkasta sasa)**
Ravna gora
PD Ravna gora, Varaždin
- 20. 4. Long Walk Day**
Učka: Brseč – Skitača
PD Skitaci, Labin
- 20. 4. Tradicionalni uspon na Drveničke stine i Sokolić, Dan HPD-a Vrgorac**
Rilić, Donja Višnjica – Drveničke stine – Sokolić
HPD Vrgorac, Vrgorac
- 21. 4. 13. tradicionalni pohod Planinarskim stazama otoka Krka**
Otok Krk
PD Obzova, Njivice
- 21. 4. 24. Podunavski pješački put**
Aljmaš – Erdut
PD Zanatlija, Osijek
- 21. 4. 27. Proljeće na Bilogori**
Bilogora, planinarski dom Kamenitovac
HPD Bilogora, Bjelovar

150
IZLETA ZA

150
GODINA ORGANIZIRANOG
PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

- 21. 4. 35. Pješačenjem do zdravlja**
Crikvenica – Drenin
PD Strilež, Crikvenica
- 21. 4. Dan planeta Zemlje u Moslavini**
Moslavačka gora: jezero Mikleuška – Bela crkva – Vis – Humka – jezero Mikleuška
PD Yeti, Kutina
- 21. 4. Od Ivane do Tadije**
Dilj gora
PD Dilj gora, Slavonski Brod
- 21. 4. Otvorenje planinarske staze Karlobag – Baške Oštarije povodom obilježavanja 10. obljetnice društva**
Velebit: Karlobag – Baške Oštarije
DPIOVP Osmica, Karlovac
- 27. 4. 14. Proljeće u Šumi Striborovoj**
Rijeka (Bivio)
PD Kamenjak, Rijeka
- 27. 4. 2. Pohod Planinarskim putovima Frankopana**
Crikvenica – Grižane
PD Tuhobić, Rijeka
- 28. 4. 25. pohod Liječničkom planinarskom stazom**
Medvednica
PK Hrvatskog liječničkog zbora, Zagreb
- 1. 5. Praznik rada na Strahinjšćici (uz 125. obljetnicu planinarstva u Krapini)**
Strahinjšćica, planinarska kuća Na Strahinjšćici
PD Strahinjčica, Krapina
- 4. 5. Pohod Beliščanskim podravskim pješačkim putem**
Uz desnu obalu rijeke Drave
HPD Belišće, Belišće
- 4. - 5. 5. Pohod Mosorskim planinarskim putem (MPP)**
Mosor
HPD Mosor, Split
- 4. - 5. 5. Pohod Tri vrha Vrgorca**
Matokit – Sveti Mihovil – Veliki Šibenik
HPD Vrgorac, Vrgorac

**HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
HPD KLEK, OGULIN**

USPON NA KLEK

**Početak proslave 150. obljetnice
organiziranog planinarstva u Hrvatskoj
subota, 13. travnja 2024.**

Polazak iz Bjelskog: od 8 do 10 sati
Program kod planinarskog doma Klek: u 11 sati

INFORMACIJE: Hrvatski planinarski savez, www.hps.hr
HPD Klek, Ogulin, hp.d.klek@hps.hr

1874 - 2024

150
GODINA ORGANIZIRANOG
PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

Premetaljka:

JETI I SVILA

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prethodnog broja:

LIK I SKRIVANJE = VELIKI RISNJAK

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. travnja 2024. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prethodnog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

(Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijava rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Hrvoje Zorc, Zagreb
2. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
3. Nives Antić, PD Strilež, Crikvenica
4. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
5. Mirela Majnarić, PD Strilež, Crikvenica
6. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
7. Darko Matić, HPD Zaprešić, Zaprešić
8. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
9. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor
10. Ivana Pavlić, HPD Garjevica, Čazma
11. Tanja Grivičić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
12. Bruno Rukljač, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
13. Darko Fischer, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
14. Dejan Šimunović, PD Petehovac, Delnice
15. Darko Prusina, PD Zanatlija, Osijek
16. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
17. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
18. Marijan Turković, HPD Klek, Ogulin
19. Nikola Nišević, PK Ivanec, Ivanec
20. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
21. Branko Gostović, HPD Zavižan, Senj
22. Paula Horvatić, HPD Zaprešić, Zaprešić
23. Ivica Capan, PD Dubovac, Karlovac
24. Dragan Trboglav, HPD Gledavac, Metković
25. Roman Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
26. Anet Zulian, PD Montero, Rovinj
27. Ognjen Radić, HPD Sveti Ilija, Baška Voda
28. Ružica Medvarić-Bračko, HPD Bilo, Koprivnica
29. Vedran Živković, Split
30. Stjepan Hanžić, PD Zagorske steze, Zabok
31. Nikola Biliškov, PD Grafičar, Zagreb
32. Alenka Jurčić, PD Opatija, Opatija
33. Vlasta Klem, HPD Liska, Ilok
34. Ivan Sadaić, PD Zagorske steze, Zabok
35. Sanja Bedić, PK Horizont, Karlovac
36. Boška Matošić, PK Split, Split
37. Dubravka Hržica, PD Zagorske steze, Zabok

Veliki Risnjak

ALAN ČAPLAR

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr

WWW.HERVIS.HR

PUEZ AQUA 4 / planinarska jakna **139,99 €** 1.054,75 HRK

PUEZ SPORTY DRY / planinarska majica **39,99 €** 301,30 HRK

PEDROC 3 / planinarske hlače **89,99 €** 678,03 HRK

ALP MATE MID WATERPROOF / planinarske cipele **169,99 € 133,99 €** 1.280,79 HRK 1.002,09 HRK

MTN TRAINER 2 25L / muški ruksak za planinarenje **139,99 €** 1.054,75 HRK

MTN TRAINER 2 22L W / ženski ruksak za planinarenje **129,99 €** 979,41 HRK